

HAVA HARP OKULU KOMUTANLIĞI

HAVACILIK VE UZAY TEKNOLOJİLERİ ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZİ

UZAY FAALİYETLERİNİ DÜZENLEYEN MEVCUT
KURALLARIN HUKUKSALLIĞI: ULUSLARARASI
ANTLAŞMALAR VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ, BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ

FATİH ARICI
HAVA UÇAK BAKIM YÜZBAŞI

YEŞİLYURT - İSTANBUL
TEMMUZ - 2011

HAVA HARP OKULU
HAVACILIK VE UZAY TEKNOLOJİLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

UZAY FAALİYETLERİNİ DÜZENLEYEN MEVCUT KURALLARIN
HUKUKSALLIĞI: ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR VE BİRLEŞMİŞ
MİLLETLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ, BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ

Fatih ARICI

Hava Uçak Bakım Yüzbaşı

UZAY BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSTANBUL

Temmuz 2011

Her hakkı saklıdır.

Prof. Dr. Mesut ÖNEN danışmanlığında Hv.Uçk.Bkm.Yzb. Fatih ARICI tarafından hazırlanan bu çalışma 23 / 06 / 2011 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uzay Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mesut ÖNEN

İmza :

Üye : Prof. Dr. Fuat İNCE

İmza :

Üye : Prof. Dr. İnci KANER

İmza :

Yukarıdaki sonucu onaylıyorum.

Mustafa İLARSLAN
Hava Mühendis Albay
Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

UZAY FAALİYETLERİNİ DÜZENLEYEN MEVCUT KURALLARIN HUKUKSALLIĞI: ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ, BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ

Fatih ARICI
Hv.Uçk.Bkm.Yzb.

Hava Harp Okulu
Havacılık ve Uzay Teknolojileri Enstitüsü
Uzay Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman : Prof.Dr.Mesut ÖNEN

Bu çalışmada, Uzay Hukuku bakımından 1967 Uzay Antlaşması, 1968 Kurtarma Antlaşması, 1972 Sorumluluk Antlaşması, 1975 Tescil Antlaşması ve 1979 Ay Antlaşmasının incelenmesini temel çalışma konusu haline getirilmiştir. Bu antlaşmaların hukuki açıdan değerlendirilmesi ve özellikle Türkiye bakımından yürürlükte bulunup bulunmadığı, hangi aşamalardan geçilerek kabul edildiği ve Uluslararası Hukuk ve iç hukuk anlamında bağlayıcılıklarının bulunup bulunmadığı sorunlarını ele almaktadır. Bu çerçevede bu antlaşmalardan çekilmenin mümkün olup olmadığı konusu üzerinde de durulmuştur. Bu konular incelenirken Birleşmiş Milletler, Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Antlaşmalar çerçevesinde değerlendirmeler yapılmıştır.

2011, 64 sayfa

ANAHTAR KELİMELER : Uzay, Kurtarma, Tescil, Uzay Hukuku, Birleşmiş Milletler, Uluslararası Antlaşmalar, Ay, Dünya, Yörünge.

ABSTRACT

Master's Thesis

LEGALITY OF EXISTING LAWS REGULATING SPACE ACTIVITIES : AN EVALUATION IN TERMS OF INTERNATIONAL TREATIES AND UNITED NATIONS AND A CASE STUDY

Fatih ARICI
Captain

Turkish Air Force Academy
Aerospace Technologies Institute
Space

Advisor : Prof.Dr.Mesut ÖNEN

This study concentrates on evaluation of 1967 Space Treaty, 1968 Rescue Treaty, 1972 Responsibility Treaty, 1975 Registration Treaty and 1979 Moon Treaty in the scope of Space Law. In the study, the legal evaluation of these treaties and especially the validity of the treaties in the terms of Turkey, the process of establishing them, the restrictiveness of them in the terms of international laws and domestic laws are examined. At this point, the possibility of withdrawal from these treaties are also studied. Throughout the study, the evaluations are made in the scope of United Nations, International Court of Justice and international treaties.

2011, 64 page

KEY WORDS : Space, rescue, registration, space law, United Nations, international treaties, moon, earth, orbit.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu tez çalışması, Uzay Hukuku bakımından 1967 Uzay Antlaşması, 1968 Kurtarma Antlaşması, 1972 Sorumluluk Antlaşması, 1975 Tescil Antlaşması ve 1979 Ay Antlaşmasının incelenmesini temel çalışma konusu haline getirmiştir. Bu antlaşmaların hukuki açıdan değerlendirilmesi ve özellikle Türkiye bakımından yürürlükte bulunup bulunmadığı, hangi aşamalardan geçilerek kabul edildiği ve Uluslararası Hukuk ve iç hukuk anlamında bağlayıcılıklarının bulunup bulunmadığı sorunlarını ele almaktadır. Bu çerçevede bu antlaşmalardan çekilmenin mümkün olup olmadığı konusu üzerinde de durulmuştur.

Bu inceleme yapılırken, Birleşmiş Milletler'in yapısı, organları genel olarak yetki ve görevleri üzerinde durulmuş, Uluslararası antlaşmaların yapılış ve bağlayıcılık kazanması konuları ele alınmıştır. Ayrıca Uluslararası antlaşmalara uyulmaması halinde doğacak hukuki yaptırımlar ve Uluslararası Adalet Divanı da konunun kapsamına alınmıştır.

Türkiye açısından bağlayıcılık kazanması durumunda, bağlayıcılık kazanan bu antlaşmalara uyulmaması halinde karşılaşılabilecek hukuki yaptırımlar da incelemeye dahil edilmiştir.

Belirtilen bu teorik incelemenin yanında iki örnek olay da çalışma kapsamına dahil edilerek, bu olaylar nedeniyle doğabilecek Uluslararası yükümlülükler ve ülkelerin sorumlulukları incelenmiştir.

Çalışmalarım esnasında bana desteğini sağlayan hocam Sayın Prof.Dr.Mesut ÖNEN'e, aileme, eşim Gamze ARICI'ya, Yüksek Lisans'a başlamam ve vermiş olduğu destekler konusunda değerli büyüğüm Lokman ÖZÇOBAN ve arkadaşım M.Mustafa KEVRAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Fatih ARICI
Ankara, Nisan 2011

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
Giriş.....	1
Uzay.....	2
Uzay Faaliyetleri	2
Faaliyetlerden Doğan İlişkiler.....	4
Uzay İle İlgili Tanımlar.....	5
Atmosfer.....	5
Uydu	5
Yörünge.....	6
Yörünge Çeşitleri	6
Uzay İle İlgili Sorunların Genel Bir Değerlendirmesi: Uzay Nerede Başlar?	8
Hukuksal Düzenleme Gereksinimi.....	11
I. Uluslar arası Antlaşmalar.....	15
1. 1967 Uzay Antlaşması	15
1.1. Genel Bilgi	15
1.2. Uzay Antlaşmasının Hukuki Değerlendirmesi.....	16
1.3. Antlaşmanın Temel İlkeleri.....	18
2. 1968 Kurtarma Antlaşması.....	20
2.1. Giriş.....	20
2.2. Kurtarma Antlaşmasının Hukuki Değerlendirmesi.....	21
2.3. Antlaşmada Kabul Edilen Temel İlkeler	22
3. 1972 Sorumluluk Antlaşması	22
3.1. Giriş.....	22
3.2. Sorumluluk Antlaşmasının Hukuki Değerlendirmesi	23
3.3. Antlaşmada Kabul Edilen Temel İlkeler	24
4. 1975 Tescil Antlaşması	26
4.1. Giriş.....	26
4.2. Tescil Antlaşmasının Hukuki Değerlendirmesi	27
4.3. Antlaşmada Kabul Edilen Temel İlkeler	27
5. 1979 Ay Antlaşması	28
5.1. Giriş.....	28
5.2. Ay Antlaşmasının Hukuki Değerlendirmesi	28
5.3. Antlaşmada Kabul Edilen Temel İlkeler	29
6. Uluslararası Antlaşmaların Hüküm ve Sonuçları.....	30
6.1. İmza	30
6.2. Uluslararası Antlaşmanın Bağlayıcılık Kazanması.....	31
6.3. Katılma	32
6.4. Uluslararası Antlaşmaların 3. Kişiler Hakkında Hüküm ve Sonuçlar Doğurması	32
6.5. Uluslararası Antlaşmanın Sona Ermesi.....	33
II. Birleşmiş Milletler Kararları ve Hukuksal Bağlayıcılığı.....	34
1. Genel Olarak	34
2. Uluslararası Adalet Divanı	34
III. Diğer Düzenlemeler	38

1. Frekans Bandlarının Tahsisi ve Jeostasyonere Uydu Yörüngesinin Statüsü	38
2. Teledeteksyon (Uzaktan Algılama).....	40
3. Atmosfer-ötesi Uzaydan Askeri Amaçlarla Yararlanma	41
IV. Türkiye'nin Durumu	45
1. Türkiye'nin 1967 Uzay Antlaşması Karşısındaki Konumu	45
2. Türkiye'nin 1968 Kurtarma Antlaşması Karşısındaki Konumu	46
3. Türkiye'nin 1972 Sorumluluk Antlaşması Karşısındaki Konumu.....	47
4. Türkiye'nin Tescil Antlaşması Karşısındaki Konumu.....	48
5. Türkiye'nin Ay Antlaşması Karşısındaki Konumu.....	50
V. Genel Olarak Düzenlemelerin Hukuksal Bağlayıcılığı	51
VI. Düzenlemelerde Yargısal Yollar	52
VII. Uygulama Örneği-I.....	53
VIII. Uygulama Örneği II: Japonya (CUPOUS, 2 Şubat 2000).....	57
Sonuç ve Değerlendirme	60
KAYNAKLAR.....	62
İNTERNET KAYNAKLARI.....	63
ÖZGEÇMİŞ	64

Giriş

Uzay ile ilgili çalışmalar insanoğlunun yıllarca üzerinde çalıştığı birikimlerin sonucunda ürünlerini vermeye başlamıştır. Başlangıçta kaçınılmaz bir takım sorular akla gelmiştir. Bunlardan bazıları şu şekildedir: “Uzay çalışmalarına neden bu kadar para ve emek harcanmaktadır? Uzaya insan gönderilecek ne olacak? Hükümetler, sadece, birdenbire tutuldukları bir bilimsel merak ya da bir aşırı bilimseverlikle mi kaynaklarını bu yolda seferber etmişlerdir? gibi... Ancak başlangıçta sorulan bu sorular, zaman ilerledikçe uzaydaki gelişmeler ve teknolojik ilerlemelerle, uzayla uğraşın boşa olmadığı, uzayın araştırmalarının insanlık ve geleceği için gerekli ve önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Bugün geline aşamada ise gerek uyduların ve uzay çalışmalarının hayatımızdaki yeri ve önemi, gerekse uzaydaki incelemelerin insanlık geleceği açısından taşıdığı önem sebebiyle, uzaydaki çalışmaların gereksiz olduğuna ilişkin önyargılar yerini bilimsel incelemelere bırakmıştır. Uzaydaki çalışmalar ise bir çok hukuksal sorunu da beraberinde getirmeye başlamıştır.

Bu çalışmada uzay faaliyetlerini düzenleyen mevcut kuralların hukuksallığı üzerinde durulacak ve iki uygulama örneği ele alınacaktır. Çalışmanın başlangıcında uzay ile ilgili tanımlar üzerinde durulmuş, bu çerçevede atmosfer, atmosferin katmanları, uydu, yörünge, yörünge çeşitleri, uzay kavramları üzerinde durulmuştur. Daha sonra uzay ile atmosferin arasındaki çizginin neresi olduğu, uzayın nerede başladığı sorunu ele alınmıştır. Bu çizginin tespiti, atmosferden uzaya fırlatılan uzay araçlarının, uzay içerisinde mi? Yoksa dünya hava sahası içerisinde mi bulunduğu açısından önem taşımaktadır. Bu konu uzaya fırlatılan araçlara uygulanacak hukuki rejim açısından da önem taşımaktadır.

Uzay hukukunun ne anlama geldiği, neleri kapsadığı konusu tartışılmıştır. Bilindiği üzere uzay hukukunun beş temel metni, 1967 Uzay Antlaşması, 1968 Kurtarma Antlaşması, 1972 Sorumluluk Antlaşması, 1975 Tescil Antlaşması, 1979 Ay Antlaşmasıdır. Uzay hukukunun temel metinleri olan bu beş adet antlaşmanın daha iyi anlaşılabilmesi için Birleşmiş Milletler’in yapısı üzerinde durulmuş, Uluslararası antlaşmaların oluşumu, bağlayıcılık kazanması, katılma, Uluslararası antlaşmaların 3. kişiler hakkında hüküm ve sonuç doğurması ile sona ermesi üzerinde durulmuştur. Daha sonra yukarıda belirtilen beş temel antlaşma hakkında genel bilgiler verilmiş, hukuki değerlendirmeleri yapılmış ve antlaşmalarda kabul edilen temel ilkeler gözden geçirilmiştir. Ayrıca bu antlaşmalar karşısında Türkiye’nin durumu konuları ele alınmıştır. Son olarak iki uygulama örneği ele alınmıştır.

Bu uygulama örneklerinden birisinde farazi olarak ABD’ne ait bir uzay gemisinin dünya yörüngesinden birden çıkarak Türkiye’ye acil iniş yapması ele alınmış, diğerinde ise Japonya’da 02.02.2000 tarihinde meydana gelen CUPOUS olayı ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Uzay

Uzay, Dünya'nın atmosferi dışında evrenin geri kalan kısmına verilen isimdir. Ortalama ısı - 270 santigrat derecedir. Atmosfer ile uzay arasında kesin bir sınır bulunmamaktadır, fakat Dünya'nın atmosferi yukarı doğru çıkıldıkça incelmektedir. Uzayda tahminen milyonlarca galaksi bulunmaktadır. Bu tahmini galaksilerin içinde tahminen milyonlarca sistemler, gezegenler ve asteroitler bulunmaktadır¹.

Devletlerin ülkeleri üzerindeki hava tabakasında, en üst katmanlara kadar, sınırsız olarak egemenlik hakkına sahip olduğu şeklindeki geleneksel görüş, artık hiç değilse uzay araştırmaları bakımından geçerliliğini yitirmiştir. Aksi halde, devletlerin çeşitli amaçlarla fırlattıkları uyduları yörüngelerine yerleştirmek için ilgili yabancı devletlerden izin almaları gerekir ki, bu mümkün değildir. Bunun sonucu olarak, devletlerin ülkeleri üzerindeki hava sahasındaki egemenliklerinin sınırlı olduğu ve en fazla atmosferin uzayla birleştiği noktaya kadar uzanabileceği kabul edilmektedir. Bu sınırın kesin olarak nerede oluştuğunu kestirmek güçtür ve belirlenmesi teknolojik ve diğer etkenlere bağlıdır. Açık ve belirgin olanı, uzayın sınırsız mal (res communis) olduğu ve insanlığın müşterek mirasını oluşturduğudur.²

Uzay Faaliyetleri

Günümüzde, savunma kavramı değişim süreci içerisine girmiş, uzayı da kapsayan bir anlayış hâkim olmaya başlamış ve hatta uzay 'geleceğin cephesi' olarak adlandırılmıştır. Uzayda kazanılacak kabiliyetin ülke savunmasında kullanımı, ülkenin caydırıcılığına önemli katkılar sağladığı görülmüş ve uzayın keşfi sadece bir araştırma konusu olmaktan çıkarak, ülkelerin ekonomi dâhil birçok alanda gelişme sürecini destekleyen yeni bir boyut olmuştur.

1903 yılında ilk uçağın gökyüzüne çıkmasından çok kısa bir süre sonra, 1911 yılında "Tayyare Komisyonu"nu kurarak Hava Kuvvetlerinin temelini atan Türkiye, kuruluşu itibarıyla en eski dönemlere dayanan dünyadaki birkaç hava gücünden birini oluşturma başarısını göstermiştir. Türk Hava Kuvvetlerini, dünyadaki ilk hava güçleri arasında yer aldırarak Türkiye günümüzde ise, uzay konusundaki gelişmelere karşı aynı duyarlılığı göstererek, uzaydan yararlanmak ve uzay teknolojilerine sahip olmak amacıyla Hava Kuvvetlerini, Hava-Uzay (Aerospace) Komutanlığı haline getirecek faaliyetlere başlamalıdır. 20'nci yüzyılda ortaya çıkan ve hızlı bir gelişim göstererek 21'nci yüzyılda artık dünya üzerinde hiçbir ülkenin kayıtsız kalamayacağı bir konu

¹ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Uzay>.

² ÜNAL, Şeref, Uluslar arası Hukuk, Yetkin Yayınları, Ankara 2005, s. 167.

haline gelen uzay çalışmaları gelişimine ivme kazanarak devam etmektedir. Uzay alışmaları ilk yıllarda Amerika Birleşik Devletleri ile o günkü adıyla Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında büyük bir yarışa sahne olmuş ve 04 Ekim 1957 tarihinde Sovyetler Birliği'nin, ilk insan yapımı uydu olan Sputnik-1 ve hemen arkasından da Amerika Birleşik Devletleri'nin Explorer-1327 uydularını dünya yörüngesine yerleştirmeleriyle ilk meyvelerini vermiştir. Oldukça pahalı olan ve ilk başlarda yalnızca askeri amaçlar için kullanılan uzay ve uydu teknolojileri zamanla hayatın pek çok alanında kullanılmaya başlanmış ve askeri amaçlar yanı sıra sivil gereksinimler için de vazgeçilmez bir hal almış ve bunlara ilaveten uzay çalışmaları neticesinde elde edilen teknolojik gelişmeler uzay alanlarının dışında günlük hayatta da insanlığa kolaylıklar sağlar hale gelmiştir.

Uzay faaliyetlerinin gittikçe artan öneminin bilincine varan ülkeler gelecekte bu alanda diğer ülkelerden geri kalmamak ve hak ettikleri konumlara gelebilmek amacıyla uzay faaliyetleri konusunda gittikçe artan oranlarda yatırım yapmaya başlamışlardır. Yüksek teknoloji, zaman alan araştırmalar ve büyük yatırımlar gerektiren uzay faaliyetlerinin önemli riskleri ve yüksek maliyetleri de beraberinde getirmesi nedeniyle bu alanda yatırım yapan ülkeler riskleri azaltabilmek ve maliyeti düşürebilmek amacıyla uluslararası işbirliği ya da bu konuda daha üstün durumda olan ülkelerin çalışmalarından faydalanma yoluna gitmektedirler. Ayrıca günümüzde hızla gelişen teknoloji sayesinde uydular da büyük oranda değişime uğramakta ve ileri teknoloji ürünü malzemelerin kullanılmasıyla birlikte boyutları ve ağırlıkları da düşmekte, dolayısıyla da en başta fırlatma maliyeti olmak üzere üretim ve idame masrafları da düşmektedir. Bu sayede yapılan mini uydularla dahi bir zamanlar hayal bile edilemeyecek kabiliyetlere sahip olunabilmektedir. Fırlatma sistemlerinin de büyük yatırımlar ve ileri teknoloji, dolayısıyla yüksek maliyetler gerektirmesi nedeniyle ve uyduların yerleştirileceği yörüngelerin özelliğine bağlı olarak dünyanın her yerinin uydu fırlatma istasyonu inşa etmeye elverişli olmamasından dolayı uzay konusunda faaliyet gösteren ülkelerden başta Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu olmak üzere yalnızca dokuz ülke fırlatma istasyonlarına sahiptirler. Dolayısıyla bu konuda da uluslararası işbirliği kurularak uzaya uydu gönderecek olan ülkeler bu fırlatma ve yer istasyonlarını kullanmaktadırlar.

20'nci yüzyılda ortaya çıkan ve hızlı bir gelişim göstererek 21'nci yüzyılda artık dünya üzerinde hiçbir ülkenin kayıtsız kalamayacağı bir konu haline gelen uzay çalışmaları, gelişimine ivme kazanarak devam etmektedir. Uzay alışmaları ilk yıllarda ABD ile o günkü adıyla SSCB arasında büyük bir yarışa sahne olmuş ve 04 Ekim 1957 tarihinde Sovyetler Birliği'nin, ilk insan yapımı uydu olan Sputnik-1 ve hemen arkasından da ABD'nin Explorer-1 uydularını dünya yörüngesine yerleştirmeleriyle ilk meyvelerini vermiştir. Oldukça pahalı olan ve ilk başlarda yalnızca askeri amaçlar için kullanılan uzay ve uydu teknolojileri, zamanla hayatın pek çok alanında kullanılmaya başlanmış ve askeri amaçlar yanı sıra sivil gereksinimler için de vazgeçilmez bir hal almıştır. Bunlara ilaveten uzay çalışmaları neticesinde elde edilen teknolojik gelişmeler

askeri uzay alanlarının dışında günlük hayatta da insanlığa kolaylıklar sağlar hale gelmiştir³.

Faaliyetlerden Doğan İlişkiler

Uzayda yapılan çalışmalar sonucunda Devletler aralarında bazı ilişkiler doğmaktadır. Bu ilişkiler genel olarak, aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

1. Kurtarma, yardım ve geri verme,
2. Uzay araçlarının kazalarından doğacak zararlarda sorumluluk,
3. Uzay araçlarının tabiiyeti,
4. Özel teşebbüs ve uzay faaliyetleri,
5. Uzayla ilgili telekomünikasyonun (haberleşmenin) düzenlenmesi,
6. Uzayda ve uzaydan bulaştırma (contamination) ve kirlenmenin (pollution) ve zararlı diğer faaliyetlerin önlenmesi,
7. Meteoroloji alanında yapılan düzenlemeler⁴,
8. Askeri faaliyetlerin düzenlenmesi.

³ ŞAHİNER, Oktay, Hava ve Uzay Hukukunun Gelişimi Açısından Türkiye'nin Yeri, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır, 2006, s. 103 vd.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Meray, Seha L., Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 245.

Uzay İle İlgili Tanımlar

Uzay ile ilgili olan atmosfer, uydu, yörünge, yörünge çeşitleri ve uzayın tanımları aşağıda ele alınacaktır.

Atmosfer

İçinde çeşitli gazların ,su buharının ,toz zerreciklerinin bulunduğu ve ortalama olarak 10000 km kalınlığa sahip olan gaz kütlelerinin tamamına atmosfer adı verilir⁵.

Atmosferin içinde %78 oranında azot, %21 oranında oksijen ve %1 oranında asal gazlar bulunmaktadır. Bu gazların oranı insanlar ve tüm canlılar açısından hayati önem taşımaktadır. Bu gazların miktarlarında bir değişme olmaz⁶.

Uydu

Tüm dünyada büyük bir hızla gelişmekte olan uydu teknolojisine paralel olarak, bir temel gezegenin çevresinde dönen ve temel gezegenle aynı kanunlara uyarak, gezegenin Güneş çevresinde çekim etkisiyle yaptığı dolanımında ona eşlik eden daha küçük gezegendir. Dünya çevresindeki uyduların doğal yasalarla belirlenmiş yörüngeleri vardır. Uydular Dünya çevresinde dönüyorlarsa yörüngeleri birer elipstir. Elipsin özel durumu olarak dairedir. Herhangi bir bölgeden gönderilen sinyalleri, üzerinde bulunan elektronik devrelerden geçirerek, almış olduğu sinyali istenilen bölgelere değişik frekans bantları aralığında gönderen ileri teknoloji ile hazırlanmış cihazlardır. Uydular yeryüzüne gönderdikleri sinyalleri değişen oranlardaki sinyal seviyeleri ile gönderirler ki bu anlatıma uyduların ayak izi denir. Uyduların yeryüzüne gönderdikleri sinyaller dBW olarak ifade edilirler. Yeryüzüne gönderilen sinyal seviyeleri değiştiği için yayını almak için kullanılan çanak anten çapı da değişecektir. Uydu sayısı teknoloji düzeyi ve frekansa bağlı olarak değişir. Şu sıralarda 720 kadardır. Ülkelere tahsis yapılır. Bazı ülkeler yerini satarlar⁷.

⁵ <http://www.sosyal-bilgiler.com/ders-notlari/10-atmosferin-katmanlari-ve-ozellikleri.html>.

⁶ <http://www.sosyal-bilgiler.com/ders-notlari/10-atmosferin-katmanlari-ve-ozellikleri.html>.

⁷ ŞAHİNER, Oktay, Hava ve Uzay Hukukunun Gelişimi Açısından Türkiye'nin Yeri, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır, 2006, s. 10.

Yörünge

Yörünge, gökbilimde, bir gökcisminin bir diğerrinin kütleçekimi etkisi altında izlediğı yola yörünge adı verilir. Eğer gökcismi üzerinde kuvvet uygulayan başka bir etki yoksa, yörünge matematiksel olarak bir konik kesit tanımına uyar. Bir gökcisminin etrafında dolanan bir cisim için bu koni kesiti bir elips, veya dışmerkezliğin sıfıra eşit olduğı özel durumda bir çember şeklindedir⁸.

Yörünge Çeşitleri

Yörüngeler çeşitli açılardan sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmalar şu şekilde sıralanabilir:

- a. Merkeze bağılı sınıflandırma
- b. İrtifaya bağılı sınıflandırma
- c. Yörünge eğikliğine bağılı sınıflandırma
- ç. Dışmerkezliğe bağılı sınıflandırma
- d. Eşzamanlılığa bağılı sınıflandırma
- e. Özel sınıflandırma
- f. Sanki yörünge sınıflandırması

Bu sınıflandırmalar içinde aşağıda özellikle merkeze bağılı sınıflandırma ile, irtifaya bağılı sınıflandırma üzerinde durulacaktır.

⁸ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C3%B6r%C3%BCnge>.

Merkeze Bağlı Sınıflandırma

Galaksi merkezli yörünge

Bir galaksinin merkezi etrafındaki yörüngedir. Güneş Samanyolu'nun galaksi merkezi civarında bu tip bir yörünge takip eder.

Güneş merkezli yörünge

Bizim Güneş Sistemimiz'de birçok yapay uydu ve uzay enkazları gibi tüm gezegenler kuyruklu yıldızlar ve asteroitler bu tarz bir yörüngede yer alırlar. Ay gibi doğal uydular ise güneş merkezli yörünge yerine kendi ana gezegenlerinin yörüngesinde dönmektedirler.

Yer merkezli yörünge

Dünya merkezli yörüngelerdir. Örnek olarak Ay ve yapa uydular verilebilir. Şu an için yaklaşık olarak 2465 Dünya merkezli yapay uydu bulunmaktadır.

Mars merkezli yörünge

Mars'ın doğal uyduları veya Mars çevresinde dönen yapay uydular gibi Mars'ı merkez alan yörüngelerdir.

Ay yörüngesi

Merkezinde Ay'ın bulunduğu yörüngelerdir⁹.

⁹ <http://www.geldik.com/uzay-bilimleri/57550-yorungeler-listesi-yorunge-cesitleri-merkeze-bagli-siniflandirma.html>.

İrtifaya Bağlı Sınıflandırma

Alçak Dünya yörüngesi (ADY)

İrtifası 160–2,000 km (100–1,240 mil) arasında değişen yer merkezli yörüngelerdir.

Orta Dünya yörüngesi (ODY)

2,000 km (1,240 mil) irtifadan başlayarak yer eşzamanlı yörünge'nin hemen altına, 35,786 km (22,240 mil) yüksekliğe, kadar çıkan Yer merkezli yörüngelerdir.

Yer eşzamanlı yörünge

Üzerinde yer alan cismin dönüş hızının, Dünya'nın kendi eksenindeki civarındaki dönüş hızıyla aynı olduğu Dünya merkezli yörünge.

Yüksek Dünya yörüngesi (YDY)

Yer eşzamanlı yörünge'den daha yüksek irtifaya sahip (35,786 km /22,240 mil üzeri) yörüngelerdir.

Uzay İle İlgili Sorunların Genel Bir Değerlendirmesi: Uzay Nerede Başlar?

Hava-uzayındaki egemenliğin uzaya uygulanmaması konusundaki genel eğilim, özellikle uzay hukukunun ilk yıllarında, egemenliğin ne yükseklikte sona erdiğini, yani hava-uzayı ile uzay arasında sınırın tesbitini, kaçınılmaz bir mantık sonucu olarak ortaya çıkarmıştır. Doktrinde ilk yazıların çoğunluğu bu sınır konusuna da dokunmuştur¹⁰.

Geniş anlamda hava hukuku; havada ulaşım ve ona bağlı ilişkileri inceleyen kurallardan başka havadan ses ve elektrik dalgalarını aktaran telsiz telgraf-telefon,

¹⁰ MERAY, Seha, L., Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 127.

radio ve televizyon gibi her türlü iletişim ve haberleşme yöntemlerine ilişkin kurallar ile meteorolojiye ilişkin kurallarda girmektedir. Dar anlamda hava hukuku, yalnızca havacılık ile sınırlı hukuk kurallarını kapsamaktadır.

Hava sahası ,ulusal hava sahası ve Uluslararası hava sahası olarak ikiye ayrılmaktadır.

- Ulusal hava sahası, bir devletin ülkesi üstündeki hava sahasını belirtmektedir. Uygulanan Uluslararası hukuka göre devletlerin hava sahası, bu devletlerin egemenliği altında bulunan kara suları ile buna bitişik olarak yer alan iç suların ve kara sularının üstünde bulunan hava sahasıdır. Kısaca bir devletin ulusal hava sahasının dış sınırı karasularının bittiği çizgi olmaktadır.

Bir devletin ulusal hava sahası dışında kalan hava sahası ise Uluslararası hava sahasını oluşturmaktadır. Uygulanan uluslararası hukuka göre bir devletin kara suları dışında kalan deniz alanları üstünde bulunan hava sahası uluslararası sivil havacılık anlaşmalarının ulusal hava sahasını karasuları ile sınırlandırması nedeniyle bu sınır dışında kalan alanların uluslararası hava sahasını oluşturduğu ortaya çıkmaktadır.

Uzaya uydu fırlatılması ile birlikte hava sahasının sınırına ilişkin olarak bir sorun ortaya çıkmıştır. Bugün gerek ulusal gerek uluslararası hava sahasının hangi yüksekliğe kadar vardığı ve hangi çizgiden sonra uzay sahasının başladığı sorusunun cevaplanması gerekmektedir. Bu sorunun cevabı özellikle bir devletin egemenliği altında bulunan ulusal hava sahasının hiçbir devletin egemenliği altına girmeyeceği kabul edilen uzaydan ayırt edilmesi bakımından gereklidir. Oysa bugün için uygulanan uluslararası hukukta bu soruya henüz cevap verilebilmiş değildir.

Ulusal hava sahasında geçerli olan hukuksal rejim ülke devletinin tam ve münhasır egemenliğinin kabulü olmaktadır. Uluslararası hava sahasında geçerli olan hukuksal rejim ise serbestliktir.

Uzay kavramı uygulanan Uluslararası hukuk bakımından yalnız uzay boşluğunu değil, aynı zamanda ay ve öteki gök cisimlerini kapsamaktadır. Ancak uzay sahasının nerede başladığı konusunda uygulanan hukuk henüz kesin bir sınır belirlemiş değildir. BM Uzay Komitesi de 1967den beri olumlu bir sonuca varamamıştır. Öğretide şu değişik ölçütlere yani hava sahası ile uzay sahası sınırının belirlenmesi önerilerine rastlanmaktadır:

- Sınırın hava uçuş için gerekli tepkisinin sona erdiği çizgi olması¹¹
- Atmosfer tabakasının bittiği çizginin sınır olması¹²
- Yer çekiminin bittiği çizginin sınır olması¹³
- Uydu yörüngelerinin dünyaya en yakın yüksekliğinin sınır oluşturması¹⁴
- Devletin ülkesi üzerinde etkili denetim kurduğu çizginin sınır olması¹⁵
- Devletin güvenliğinin gerektirdiği noktalardan sınır oluşturulması¹⁶.

Buna karşılık uzay komitesi çerçevesindeki çalışmalarda devletlerin genel olarak yerden yükseklik ölçütünü benimsedikleri gözlemlenmektedir. Örneğin; Kanada 64, Fransa 80, İtalya 100 km.

Hava sahasının sınırı konusunda yukarıda görüldüğü gibi muhtelif önerilerde bulunulmuştur. Yerden ancak 100 mil yüksekliğe çıkıldığında günümüz koşullarında uygulanabilir bir yörünge söz konusu olduğu dikkate alınarak, bu itibarla, 100 millik bir yükseklik sınırı da önerilmiştir. Henüz teknolojik gelişmeler devam ettiğinden, hukuki

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. MERAY, Seha, L., Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 129 vd.

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. MERAY, Seha, L., Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 133 vd.

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. MERAY, Seha, L., Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 135 vd.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. MERAY, Seha, L., Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 138 vd.

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. MERAY, Seha, L., Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 136 vd.

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. MERAY, Seha, L., Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 139 vd.

sonuçlarının önemi dolayısıyla uzayın sınırlarını belirlemekten belki de haklı olarak kaçınılmaktadır¹⁷.

Uzay yeryüzünün aksine insanlığın ortak malı olarak kabul edilmektedir. Nitekim uzayın ve gök cisimlerinin egemenlik ilanı kullanma ya da işgal vb. yollarla hiçbir devletin ulusal egemenliğine giremeyeceği öngörülmektedir. Dolayısıyla uygulanan uluslararası hukukta uzayın serbestliği ilkesidir. Uzay sahası ve gök cisimlerine giriş çıkış, buralarda araştırma yapma ve buralardan yararlanma, eşitlik ilkesine ve uluslararası hukuka uygun olmak koşuluyla bütün devletlere açıktır. Uzay serbestliği ilkesine getirilen tek sınır bu faaliyetlerin barışçı amaçlarla yapılmış olmaları koşuludur¹⁸.

Hukuksal Düzenleme Gereksinimi

Uzay hukuku, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hız kazandırdığı en yeni hukuk dalı olarak ortaya çıkmıştır ve kısaca insanoğlunun uzaydaki faaliyetlerinden doğan sorunlara değinen hukuk olarak tanımlanabilmektedir¹⁹.

Uzayın, hava-uzayından farklı olarak, Devlet egemenliğine tabi olmaması, uzayın hukuki rejiminin ne olduğu, Devletlerin uzaydaki faaliyetlerinin hukuki niteliği ve şartları bakımından hangi kurallara uymaları gerektiği sorularını da, kendiliğinden, cevaplandırmış olmamaktadır. Uzayda egemenlik yoksa nasıl bir hukuki rejim vardır? Uzayda hukuki boşluktan söz etmek gerekir mi? Uzay, devlet egemenliğine değil de bir serbestlik rejimine tabi ise, bu serbestliğin niteliği nedir? Uzayla ilgili temel sorunlar olagelmıştır²⁰.

İnsanlığın Uzay'a erişmesi, ilk Sputnik'in 4 Ekim 1957'de dünya çevresinde yörüngeye girmesiyle olmuştur. Bu gelişme insanların Ay'a ayak basmasıyla umulanının ötesinde bir aşamaya ulaşmıştır. Bu olaylar, bütün dünya devletlerinin dikkatini Uzay'a çevirmiştir. A.B.D. ve Sovyetler Birliği, Uzay'a çeşitli araç ve

¹⁷ SUR, Melda, Uluslar arası Hukukun Esasları, Beta Yayınları, Güncellenmiş 3. Bası, İstanbul 2006, s. 372.

¹⁸ <http://www.alpss.net/egitim/hava-hukuku-ile-uzay-hukukunun-ayrildigi-nokta/>.

¹⁹ TÛTÛNCÛ, Ayşe Nur, Uzay Hukuku ve Uzaydaki Faaliyetlerin Gelişmesiyle İlgili Milletlerarası Sistemin Yapısı, Düzenlediği İlişkiler ve Dayandığı Esaslara Genel Bir Bakış, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yıl: 19-20 / Sayı 1-2 / 1999-2000, s. 979.

²⁰ MERAY, Seha L., Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 146-147.

gereçler, yapma uydular ve insan göndermeyi başarmışlardır. Uzaya gönderilen araçları astronotları ve kosmonotları, taşıyıcılarından çıkararak, Uzay'da denemelere girişmişlerdir.

Bu gelişmeler, Uzayda yapılan bu çalışmaların belirli hukuk kaidelerine göre düzenlenmesi gereğini doğurmuştur. Bütün Dünyayı ilgilendiren bu faaliyetler; Uzayın askeri amaçlarla kullanılabilmesi, uzayda ulaşımın, denemelerin ve uzay araçlarının fırlatılmasının düzenlenmesi, uzay araçlarının fırlatılması esnasında, uzayda ve yere inişlerinde meydana gelebilecek kazaların sorumluluğu uzay hukukunun gelişmesini sağlayan nedenleri ortaya koymuştur. Uzay hukukunun oluşmasında ve gelişmesinde Birleşmiş Milletler Teşkilatının önemli katkısı olmuştur. Pozitif hukukun oluşmasına öncülük etmiştir²¹.

Uzay hukuku, uzayla ilgili uluslararası antlaşmalar, uzayın silahtan arındırılması, uzayın sınırları sorunu, uzay kazaları ve sonuçları, uzayın kullanım hakları, ülkelerin hak ve sorumlulukları, yörünge kalıntıları (çöpü) sorunları gibi konuları içinde barındıran hukuk alanıdır²². Uzay ile ilgili gelişmelere paralel olarak, özel bir uzmanlık alanı olarak uzay hukuku da gelişmekte ve hukuk dalları arasındaki yerini almaktadır²³.

Bugün için uzayda faaliyet gösterme ile ilgili fiili bir sorun yoktur. Şu an uzay bütün devletlerin faaliyet gösterebilecekleri kadar geniş gözükmektedir. Uzayın ve gök cisimlerinin hiçbir devletin ulusal egemenliği altına giremeyeceği kabul edilmektedir. Ancak gök cisimlerinin kapsamına nelerin girdiği konusunda sorunlar var. Üzerine inme olanağı bulunmayan küçük gezegenler var. Gazdan oluşan bazı kütleler var. Bunların bugün için ekonomik bir değeri yok. Ama ileride teknolojik gelişmeler bunların kullanımını mümkün hale getirebilir.

Uzayla ilgili, uzayın kaynağı ile ilgili diğer bir sorun yörüngeler sorunu. Dünya üzerine bir uydu attığınızda bu uydunun aynı ülke üzerinde kalmasını istiyorsanız bunu ancak ekvator çizgisi üzerindeki bir yörüngeye oturtmanız gerekir. Böylece uydu

²¹ EROĞLU, Hamza, Devletler Umumi Hukuku El Kitabı, Cilt 1, Ankara 1979, s. 281.

²² <http://www.uludagsozluk.com/k/uzay-hukuku/>.

²³ McGill Üniversitesi Hava ve Uzay Hukuku Enstitüsü, hava ve uzay ulaştırması teknolojisindeki gelişmeleri yakından izleyerek, milletlerarası hava ve uzay hukukunun öğretiminde gittikçe gelişen çok önemli bir rol oynamakta, bilimsel araştırma ve dokümantasyon merkezi olarak da, dünyada sayıları çok az olan benzerleri arasında üstün ve özel bir yer tutmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. MERAY, Seha. L., McGill Üniversitesi Hava ve Uzay Hukuku Enstitüsü.

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/399/4333.pdf>.

dünyanın dönme hızına kilitlenecek ve sabit kalacaktır.(Yer Eş Zamanlı Yörünge) Ekvator üzerine sadece 180 uydu yerleştirme imkanı vardır. Bunların 2 derecelik açılarla yerleştirilmesi gerekmektedir. Uydu sayısı henüz 180'e ulaşmadı. Ancak ileride bu sayıya ulaşma ihtimali çok yüksektir. Bu uydular kazanılmış hak olarak mı kalacaktır? Kazanılmış hak yok diyenler çoğunluktadır. Diğer bir sorun Ekvator ülkelerinin talepleridir. Bu devletler sabit uyduların yerleştirildiği çizginin kendi doğal kaynakları olduğu iddiasında bulunmaktadırlar.

Uzaya gönderilen kişi ve araçların sahip olduğu rejime bakacak olursak; uzayla ilgili olarak "uyrukluk devleti" ilkesine paralel bir düzenlemeye gidilmediği görülmektedir. Konuyla ilgili farklı iki kavram vardır: fırlatan devlet ve tescil devleti. Fırlatan devlet olarak iki ülke karşımıza çıkmaktadır; uydunun sahibi devlet ve uydunun tesislerinden fırlatıldığı devlet. Tescil devleti uydunun kayıtlı olduğu devlettir.

Uluslararası hukukta uzaya gönderilen kişilerin tescil devletinin yetki ve denetimi altında olduğu kabul edilmiştir. Uzay aracının yetkisinde bulunduğu devletten başka bir devletin topraklarına düşmesi durumunda astronotların fırlatan ülkeye teslim edilmesi, kurtarma çalışmalarının fırlatan devletle birlikte ülkesine düşülen devletin denetimi altında yapılması kabul edilmiştir.

Uzay faaliyetlerinin hukuksal rejiminde; uzayın serbestliği ilkesi hakimdir ve ancak barışçıl amaçlarla kullanılabilir. Uzaydan yararlanma Uluslararası hukuka ve eşitlik ilkesine uygun olmalıdır. 1967 sözleşmesi uzaya nükleer ve kitle yok edici silahların yerleştirilmesine izin vermemektedir. Ancak bunun dışında silah yerleştirilemeyeceği açık bir biçimde belirtilmemiştir. Uzay çalışmalarında askeri görevli ve araçların kullanılmasına bir engel yoktur. Ancak önemli olan barışçıl amaçların gözetilmesidir.

Bu konudaki önemli bir sorun klasik silahların uzaya yerleştirilip yerleştirilemeyeceğidir. ABD bunun yasaklanmadığını, Sovyetler Birliği ise bunun uzayın barışçıl amaçlarla kullanımına aykırı olduğunu savunmaktaydı. Sovyetler'in parçalanmasından önce ABD'nin yıldız savaşları projesi gündeme geldi. ABD uzaya yansıtıcılar yerleştirecek, Sovyetler Birliği'nden nükleer amaçlı bir saldırı yapıldığında bu yansıtıcılara lazer ışığı göndermek suretiyle Sovyetler Birliği füzelerinin daha havadayken yok edileceği ileri sürülmüştür.

Bunların dışında uzay cisimlerinin üzerinde askeri tesisler kurmayı yasaklayan kurallar vardır. 1979 Ay Antlaşması ay üzerinde kuvvet kullanılmasını, aydan dünyaya, uydulara ve diğer uzay cisimlerine yönelik saldırıyı yasaklamaktadır. Uzay faaliyetlerinde işbirliği ile ilgili antlaşmalar vardır.

Uzaydan yeryüzüne yönelik birtakım faaliyetler vardır. Uzaydan gözetleme ve algılamanın bilimsel, ekonomik amaçlarla kullanılabileceği fakat askeri amaçlı kullanımın barışçıl amaçlara aykırı olduğunu savunanlar vardır. Bir devlet ülkesi üzerinde uzaydan algılama yapılabilmesi için o devletin rızasının alınması öngörülmektedir.

Uzaydan haberleşme ve yayın konusunda da yararlanılmaktadır. Bu konuda da uzayın serbestliği ilkesi geçerlidir. Kazanılmış haklar ilkesi değil hakça ilkelere uygun bir yararlanma kabul edilmiştir. Uydular üzerindeki yetki ve mülkiyet hakkı tescil devletine aittir. Ses ve görüntü dalgaları konusunda dünyada geçerli olan kurallar uzay için de geçerlidir.

Uluslararası hukukun uzay ile ilgilenmesi 1957 yılında S.S.C.B.'nin uzaya Sputnik I uydusunu göndermesi ile başlamıştır. Uygulanan Uluslararası hukukta uzaya ilişkin temel belgelerin başında, B.M. Genel Kurulunun 13.12.1963 gün ve 1962 (XVIII) sayılı kararıyla kabul ettiği “Uzayın Araştırılması ve Kullanılması Konusunda Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten Hukuksal İlkeler Bildirisi” gelmektedir. Bunu, ilki 27.01.1967 tarihli Ay ve Gök Cisimleri Dahil Uzayın Araştırılması ve Kullanımında Devletlerin Faaliyetlerini Yönetecek İlkelerle İlişkin Antlaşma olan beş antlaşma izlemiştir. Günümüzde uzay hukukunu düzenleyen temel antlaşmalar bunlardır²⁴.

Ancak belirtmek gerekir ki, uzay hukukunun gelişimi sadece antlaşmalarla sınırlı kalmamıştır. Hükümetlerarası kuruluşlar da uzay hukukunun gelişimini sağlayan önemli faktörlerdendir. Nitekim Milletlerarası Telekomünikasyon Birliği (ITU), uzay hukukunun gelişimi alanındaki hükümetlerarası kuruluşlar arasında iyi bir örnek oluşturmaktadır. Hükümet dışı kuruluşlar kendisi ile yakın bir şekilde çalışmakta ve bu önemli hükümetlerarası kuruluşu etkilemektedir. ITU milletlerarası sistem içinde Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul'dan ayrı olarak kullanılabilen teori ve uygulama alanındaki otoritenin benzersiz bir örneğini oluşturur. Asıl görevi, radyo frekanslarının tahsisidir²⁵.

²⁴ PAZARCI, Hüseyin, Uluslar arası Hukuk, Gözden Geçirilmiş 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2008, s. 301.

²⁵ TÜTÜNCÜ, Ayşe Nur, Uzay Hukuku ve Uzaydaki Faaliyetlerin Gelişmesiyle İlgili Milletlerarası Sistemin Yapısı, Düzenlediği İlişkiler ve Dayandığı Esaslara Genel Bir Bakış, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yıl: 19-20 / Sayı 1-2 / 1999-2000, s. 982.

I. Uluslararası Antlaşmalar

1. 1967 Uzay Antlaşması

1.1. Genel Bilgi

1967 Uzay Antlaşması, silahsızlanma diye bilinen antlaşmaların ikincisidir. Antlaşmanın genel konsepti ve bazı maddeleri, selefi olan “1959 Antarktik Antlaşması”ndan örnek alınmıştır.

1957 başlarında, uzaya gönderilen ilk araç olan Sputnik-1 bile henüz fırlatılmadan önce, roket teknolojisindeki gelişmeler ve Rusya ile olan rekabet ABD’yi, uzay hukuku konusunda önlemler almaya itmiştir. Bu nedenle ABD, 1957 Ağustos ayında kısmi silahsızlanmanın bir parçası olarak “dış uzay denetim sistemi” önerisini getirmiştir. Fakat o sıralarda ilk uydusunu yörüngeye yerleştirmek üzere olan Rusya bu öneriyi reddetmiştir.

1959 – 1962 yılları arasında batılı güçler uzayın askeri boyutta kullanılmasını kısıtlamak için bir dizi önerilerde bulunmuşlardır. Bu öneriler arasında, silahsızlanma adına uzaya kitle imha silahlarının yerleştirilmesinin yasaklanması da vardı. 22 Eylül 1960’da, ABD başkanı Eisenhower, dış uzay ve gök cisimleri için Antarktik Antlaşması’nın ilkelerinin uygulanmasını önerdi.

Bu sıralardaki Sovyet politikası ise uzayın barışçı amaçlarla silahsızlandırılmasıyla beraber, Amerika’nın kısa ve orta mesafe konuşlu füzelerinin de elimine edilmesi yönünde maddelerin bulunmasıydı. Bu kez de Amerika, kendi savunma güvenliğinin zayıflayacağı gerekçesiyle bu öneriyi reddetti.

19 Eylül 1963’te Sovyet dışişleri bakanı Gromyko, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda Sovyetler Birliği’nin, yörüngede “nükleer” silah bulundurulmaması için antlaşma sağlamak arzusunda olduğunu söyledi. Bunun üzerine ABD büyükelçisi Stevenson kendilerinin kitle imha silahlarını yörüngeye veya herhangi bir gök cismine yerleştirmek gibi bir niyetlerinin olmadığını açıkladı. Bu gelişmelerden sonra 17 Ekim 1963’te, Genel Kurul, Sovyetler Birliği ve ABD’nin başını çektiği ve diğer bütün devletleri de antlaşmaya çağıran uzayda kitle imha silahlarının bulundurulmaması yönünde antlaşmaya vardı.

1965 ve 1966’da ABD, savaş silahlarının kontrolünü kuvvetlendirmek için BM’ye yeni maddeler içeren bir antlaşma yapılması için baskı yaptı. 16 Haziran 1966’da Sovyetler Birliği ve ABD taslak antlaşma üzerinde uzlaşmaya vardı. Fakat

ABD'nin taslağında sadece gök cisimlerinden bahsediliyordu. Buna karşın Sovyetler'in taslağı ise tüm uzayı kapsıyordu. Uzun tartışmalar sonunda Eylül ayında, Cenova'da iki taraf antlaşmanın birçok maddesi üzerinde uzlaştı. Uzlaşılamayan maddeler; gök cisimlerinin avantajlarına erişim, uzay aktivitelerinin rapor edilmesi ve uzayın keşfinde askeri personel ve ekipmanın kullanılmasına yönelikti. 19 Aralık 1966'da bu konularda da antlaşma sağlandı.

27 Ocak 1967'ye gelindiğinde ise antlaşma Washington, Londra ve Moskova'da imzaya açıldı ve 10 Ekim 1967'de yürürlüğe girdi.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulu'nun 19 Aralık 1966 tarih ve 2222 (XXI) sayılı kararına ek olarak hazırlanan ve kısaca "1967 Uzay Antlaşması" denilen antlaşma, 27 Ocak 1967 günü Washington, Moskova ve Londra'da imzaya açılmış ve onaylayan devletler arasında ilk defa 10 Ekim 1967'de yürürlüğe girmiştir.

1.2. Uzay Antlaşmasının Hukuki Değerlendirmesi

Uzay Antlaşması, 1'inci maddesinde uzayın keşfi ve kullanılmasının bütün ülkelerin hayır ve menfaatine yürütülmesi gerektiği belirtilmektedir. Yine aynı maddenin ikinci fıkrasında uzayın "bütün devletlerin" keşif ve kullanılmasına açık olduğu, gök cisimlerinin bölgelerine serbestçe girileceği belirtilmektedir.

Antlaşmanın 2'nci maddesinde uzayın milli iktisaba konu olamayacağı ifade edilmektedir. 5'nci maddede, kaza, zaruret veya diğer bir taraf devlet ülkesine veya açık denize mecburi iniş halinde, mümkün olan her yardımın yapılacağı, bu şekilde iniş yapan uzay adamlarının salimen ve süratle (antlaşmaya taraf olup, olmadığı koşulu getirilmeksizin) uzay gemilerinin tescil edilmiş olduğu devlete iade yükümlülüğü getirilmektedir.

Antlaşmanın 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında; bir gök cismine indirilmiş veya bu cisme yerleştirilmiş bulunanlar da dahil olmak üzere uzaya fırlatılan cisimler ve bunları meydana getiren parçalar üzerindeki mülkiyet hakkının, bu cisimlerle bunların parçalarının uzayda veya diğer bir gök cisminde bulunmaları veya yeryüzüne geri dönmüş olmaları dolayısıyla etkilenmeyeceği belirtilmektedir.

Antlaşmanın 10'uncu maddesinde; bu antlaşmanın hükümlerinin, ay ve diğer gök cisimleri dahil, uzayın keşif ve kullanılması alanında antlaşmaya taraf devletlerce gerek antlaşmaya taraf bir devlet tarafından münferiden gerek özellikle milletlerarası, hükümetlerarası teşkilatlar çevresinde "diğer devletlerle" ortaklaşa yürütülen faaliyetlere uygulanacağı belirtilmektedir.

Yukarıda verilen örneklerden de görüleceği üzere bu antlaşmayla genel, objektif kurallar getirilmiş ve bu kurallar, antlaşmaya taraf olmayan devletler bakımından da uygulanacağı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu antlaşmanın işlev açısından bir yasa antlaşması olduğu söylenebilir.

Üçüncü kişilere etkisi bakımından, bu antlaşmaya taraf olmayan devletlerin kendileri bakımından doğurduğu haklar açısından, herhangi bir itirazda bulunmamaları halinde yukarıda antlaşmalara ilişkin açıklamalarımız çerçevesinde bu hakların doğacağı kabul edilmelidir.

Antlaşmanın 14 ncü maddesine göre, bu antlaşma bütün devletlerin imzasına açıktır. Antlaşmayı, yürürlüğe girmesinden önce imzalamamış bulunan herhangi bir devlet her zaman antlaşmaya katılabilmesi esası benimsenmiştir. Yine aynı maddeye göre antlaşma, imzacı devletlerin onayına tabidir. Onay ve katılma belgeleri, “Saklayıcı Hükümetler” olarak adlandırılan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ve Amerika Birleşik Devletleri hükümetlerine teslim edilecektir.

Yürürlüğe girme konusunda ise, “Saklayıcı Hükümetler” de dahil olmak üzere, beş hükümetin onay belgesini teslim etmeleri halinde antlaşma yürürlüğe girecektir. Onay ve katılma belgelerini antlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra teslim eden devletler bakımından ise, onay ve katılma belgelerinin teslim tarihinde yürürlüğe gireceği kabul edilmiştir. Ayrıca antlaşmanın Birleşmiş Milletler Yasası’nın 102’nci maddesi uyarınca tescil ettirileceği de kabul edilmiştir.

Antlaşmanın 15’nci maddesinde antlaşmada değişiklik yapılabileceği kabul edilmiş ve buna ilişkin usuli düzenleme yapılmıştır. 16’ncı maddede ise antlaşmaya taraf herhangi bir devletin, bu antlaşmanın yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra Saklayıcı Hükümetler’e yapacağı yazılı bir tebligat aracılığıyla antlaşmadan çekildiğini bildirebileceği, böyle bir çekilmenin bu tebligatın alınması tarihinden bir yıl sonra yürürlüğe gireceği kabul edilmiştir.

Uluslararası Adalet Divanına başvuru konusunda antlaşmada herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Yargı ile ilgili olarak sadece 8’inci maddenin birinci fıkrasında bir hüküm bulunmaktadır. Bu hüküm şu şekildedir: Uzaya fırlatılan bir cismin tescil edilmiş bulunduğu antlaşmaya taraf bir devlet, sözkonusu cisim ve bu cismin personeli üzerindeki “yargı hakkı” ve denetlemesini, bu cisim uzayda veya bir gök cisminde bulunduğu sırada da muhafaza edecektir. Burada bahsi geçen “yargı hakkı”, Uluslararası Adalet Divanı’na ilişkin bir yargı hakkı olmayıp, tescilin yapıldığı antlaşmaya taraf devletin iç yargısını kastettiği düşünülmektedir. Uluslararası Adalet Divanı’nın yargı yetkisi konusunda ise şunlar söylenebilir: Taraf devletlerin (ve taraf olmamalarına rağmen bu antlaşmaya göre kendilerine hak tanınan diğer devletlerin) Uluslararası Adalet Divanı’nın yargılama yetkisini kabul etmiş olmaları şartıyla, bu

antlaşmanın uygulanmasına ilişkin sorunlar için Uluslararası Adalet Divanı'na başvurulabileceği düşünülmektedir. Ayrıca antlaşmanın uygulanmasına ilişkin olarak aynı yargı organından, devletler yanında, Uluslararası örgütler ve bireyler ve Birleşmiş Milletler teşkilatının uzman kuruluşları tarafından istişari mahiyette görüş de talep edilebilecektir.

1.3. Antlaşmanın Temel İlkeleri

Uzay, Uluslararası rejime tabidir. Başlıca temel ilkeler, uzayın hiçbir devlet tarafından sahip olunamaması ve kullanım serbestliğidir²⁶. 1967 Antlaşmasında açıkça bildirildiği üzere²⁷, uzay, ay ve diğer gök cisimleri hiçbir şekilde herhangi bir devlet tarafından egemenlik iddiası, işgal veya diğer herhangi bir yolla iktisap edilemez.

Uzay ve gök cisimlerinde serbestçe faaliyet gösterme özgürlüğü, herhangi bir devletin egemenliğine konu olmaması ilkesinin doğal sonucu sayılabilir. Tüm devletler arasında tam eşitlik esastır. Uzay ve gök cisimlerinin keşfi ve araştırılması, hiçbir ayırım gözetilmeksizin tüm devletlere eşit olarak ve Uluslararası hukuka uygun bir şekilde açıktır. Uzayda bilimsel araştırma özgürlüğü ve işbirliği yönünde tüm devletler işbirliğine teşvik edilmelidir²⁸.

Uzay çalışmaları, barış ve güvenliğin korunmasına uygun bir şekilde yürütülmelidir²⁹. Ay ve diğer gök cisimleri üzerinde askeri üs, tesis ve tahkimat kurulması, herhangi bir silah deneyimi ve askeri manevranın yürütülmesi yasaktır³⁰.

²⁶ SUR, Melda, Uluslar arası Hukukun Esasları, Beta Yayınları, Güncellenmiş 3. Baskı, İstanbul 2006, s. 374.

²⁷ Madde 2: Ay ve diğer gök cisimleri dahil, uzay, egemenlik ilanı, kullanma ve işgal suretiyle veya diğer herhangi bir suretle milli iktisaba konu olamaz. Bkz. ÖNEN, Mesut, Türk Sivil Havacılık Mevzuatı ve Uluslar arası Uzay Hukuku Kuralları, Marmara Üniversitesi Yayın No: 430, İstanbul, 1986, s. 602.

²⁸ Bkz. 1967 tarihli Uzay Antlaşması madde 1; Bkz. ÖNEN, Mesut, Türk Sivil Havacılık Mevzuatı ve Uluslar arası Uzay Hukuku Kuralları, Marmara Üniversitesi Yayın No: 430, İstanbul, 1986, s. 602.

²⁹ Bkz. 1967 tarihli Uzay Antlaşması madde 3. Bkz. ÖNEN, Mesut, Türk Sivil Havacılık Mevzuatı ve Uluslar arası Uzay Hukuku Kuralları, Marmara Üniversitesi Yayın No: 430, İstanbul, 1986, s. 602.

³⁰ Bkz. 1967 tarihli Uzay Antlaşması madde 4. Bkz. ÖNEN, Mesut, Türk Sivil Havacılık Mevzuatı ve Uluslar arası Uzay Hukuku Kuralları, Marmara Üniversitesi Yayın No: 430, İstanbul, 1986, s. 603.

Uzay Antlaşması hükümlerinden, uzayın ancak barışçı amaçlarla kullanılabilceği sonucu çıkmaktadır. Oysa Ay ve diğerk gök cisimleri üzerinde olmamak kaydıyla uzayda yörüngeye klasik silahların yerleştirilebileceği yolunda bir yorum da mevcuttur. Örneğın uzaya lazer ışınları kullanan silah yerleştirilmesı ve bunlarla Sovyet nükleer silahlarının havada ya da uzayda yok edilmesini amaçlayan Stratejik Savunma Girişimi (Strategic Defense Initiative – Star Wars) açısından bir hukuki engel bulunmadığı görüşü vardır. Anılan girişimin savunma amaçlı olup, kitle imha aracı sayılmaması da, bu görüşü desteklemektedir³¹.

Uzaya gözleme araçları (casus uydular) konulmasının caiz olduğu, buna karşılık, savunma amacıyla nükleer silahların dahi yörüngeye yerleştirilebileceğinin öne sürülmesinin, uzayın barışçı amaçlarla kullanılması ilkesiyle çatıştığı ifade edilmektedir³².

Uzayın barışçı amaçlarla kullanımı ilkesinin doğrudan bir tanımına rastlanmaması nedeniyle, gerek devletler arasında, gerek öğretide bu ilkeden ne anlaşılması gerektiği tartışılmaktadır³³. Sorun, “barışçı” teriminden “saldırgan olmayan” anlamı mı yoksa “askeri olmayan” anlamı mı çıkarılması gerektiği noktası üzerinde düşünlenmektedir.

1967 Antlaşması uzayın araştırılması ve kullanılmasının “bütün ülkelerin yarar ve çıkarlarına” uygun olarak gerçekleştirilmesini öngörmektedir³⁴. Bu durumda, bir ya da birkaç devletin yararına olan herhangi bir askeri amaçlı faaliyetin, ister saldırgan isterse savunma amaçlı olsun, “bütün ülkelerin yarar ve çıkarlarına” uygun olarak değerlendirilmesi olanağı bulunmadığı da ifade edilmektedir³⁵.

³¹ SUR, Melda, Uluslar arası Hukukun Esasları, Beta Yayınları, Güncellenmiş 3. Baskı, İstanbul 2006, s. 375.

³² Bkz. SUR, Melda, Uluslar arası Hukukun Esasları, Beta Yayınları, Güncellenmiş 3. Baskı, İstanbul 2006, s. 375.

³³ PAZARCI, Hüseyin, Uluslar arası Hukuk, Gözden Geçirilmiş 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2008, s. 303.

³⁴ Bkz. 1967 tarihli Uzay Antlaşması madde 1/1. Bkz. ÖNEN, Mesut, Türk Sivil Havacılık Mevzuatı ve Uluslar arası Uzay Hukuku Kuralları, Marmara Üniversitesi Yayın No: 430, İstanbul, 1986, s. 602.

³⁵ PAZARCI, Hüseyin, Uluslar arası Hukuk, Gözden Geçirilmiş 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2008, s. 303-304.

2. 1968 Kurtarma Antlaşması

2.1. Giriş

Özellikle uzay devletlerinin de üzerinde durduğu, uzay faaliyetlerinin öncelikle çözümlenmesi gereken meselelerinden birisi, kazaya uğramış, zorunlu iniş yapmış astronotlara yardım ve bunların kurtarılması ile Devletlerine geri verilmesi; bir yabancı Devlet ülkesine düşmüş uzay araçları ya da bunların parçalarının da fırlatan devlete geri verilmesidir³⁶.

Kurtarma, yardım ve geri verme konusunda hukuk kurallarının geliştirilmesi için gerek ABD, gerekse Sovyetler Birliği, Birleşmiş Milletlere tasarılar sunmuşlardır³⁷.

Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği, 13 Aralık 1967 tarihinde, antlaşma metnini COPUOS'un Yasal Alt Komitesi'ne sundu. 14 ve 15 Aralıkta, Alt Komite özel bir oturumda toplanarak, COPUOS'a iletmeden önce, taslak metninde bir takım değişiklik önerilerinde bulundu. COPUOS, 16 Aralıkta toplandı ve az sayıda değişiklikle taslağı kabul etti. Daha sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na gönderilen metin 19 Aralık 1967'de onaylandı.

Bu antlaşma, BM Teşkilatı Genel Kurulunun 19 Aralık 1967 tarihli ve 2395 (XXII) sayılı Kararına Ek olarak hazırlanmıştır. 22 Nisan 1968 günü Moskova, Londra ve Vaşington'da imzaya açılmıştır. Onaylayan devletler arasında 3 Aralık 1968'de yürürlüğe girmiştir. Saklayıcı Hükümetler: SSCB, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı, ABD'dir. Avrupa Uzay Ajansı, antlaşmadan doğan hak ve yükümlülüklerin kabulünü bildirmiştir.

1968 Kurtarma Antlaşması, kabul edilen dört uzay hukuku antlaşmasından ikincisidir. Rusya bu antlaşmaya oldukça önem vermiştir, çünkü uzay araçlarını ve astronotlarını kurtarabilmek için Birleşik Devletlere göre daha az kaynağa sahiptir. Bu sebeple diğer devletlerin desteğine daha çok ihtiyaç duymaktadır.

³⁶ MERAY, Seha, L., Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 246.

³⁷ Bkz. ABD tasarısı, "Draft Proposal on Assistance to and Return of Space Vehicles and Personnel", U.N. Doc. A/5181, Annexes, III (C), sh. 5, 27 Eylül 1962; Sovyetler Birliği tasarısı, "Draft International Agreement on the Rescue of Astronauts and Spacehips Making Emergency Landings"; aktaran, MERAY, Seha, L., Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 251.

2.2. Kurtarma Antlaşmasının Hukuki Değerlendirmesi

Antlaşmanın 1’den 5’e kadar olan temel maddelerinde “fırlatan otoriteye” ilişkin çeşitli hak ve yükümlülükler belirlenmektedir. Bu maddeler hem akid taraflara yükümlülükler yüklerken, hem de “fırlatan otorite” için bir takım hak ve vecibeler doğurmaktadır. Örneğin sözleşmenin 5’nci maddesinin 5’nci bendinde; bir uzay aracının veya bunu oluşturan parçaların bulunup kurtarılması ve geri verilmesine ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmesinden doğan masrafların fırlatan otoriteye ait olacağı düzenlenmektedir.

Antlaşmanın 6 ncı maddesinde ise “fırlatan otorite”nin tanımı yapılmaktadır. Buna göre, “fırlatan otorite” deyiminden, fırlatmadan sorumlu Devlet, veya eğer fırlatmadan bir Uluslararası Örgüt sorumlu ise, bu örgütün işbu Antlaşmada öngörülen hakları ve yükümlülükleri kabul ettiğini bildirmesi ve bu Örgüt üyesi Devletlerden çoğunluğun işbu Antlaşmaya ve Ay ve diğer Gök Cisimleri dahil Atmosferötesi Uzayın Keşfi ve Kullanılması Konusunda Devletlerin Faaliyetlerini Düzenleyen İlkeler Hakkında Antlaşma’ya taraf olmaları kaydıyla, sözkonusu örgüt anlaşılır.

Görüldüğü üzere Uluslararası örgütlerin “fırlatan otorite” olarak kabul edilmesi için belli şartlar konulmuşken, “fırlatmadan sorumlu Devlet”ler bakımından antlaşmaya taraf olma veya kabul etme şartı getirilmemiştir. Dolayısıyla bu antlaşma da Uzay Antlaşması gibi, antlaşmaya taraf olmayan 3’üncü Devletler yönünden haklar doğurmakta ve ona ek olarak yükümlülükler getirmektedir. Bu nedenle bu antlaşmada işlev bakımından “yasa antlaşma” olarak tanımlanabilir. Ancak belirtmek gerekir ki, antlaşmaya taraf olmayan Devletler yönünden hak ve vecibeleri doğurması için bu Devletlerin bu antlaşmanın uygulanmasını kabul etmeleri gerekir.

Sözleşmenin 7’nci maddesine göre, Antlaşma bütün Devletlere açık olup, her Devlet bu antlaşmaya her zaman katılabilir. Antlaşmanın onay ve katılma belgeleri, Saklayıcı Hükümetler olarak tayin edilmiş olan ABD, Büyük Britanya ve kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ve S.S.C.B Hükümetlerine tevdi edilir. Bu antlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra onay ve katılma belgelerinin tevdi eden Devletler için Antlaşma, bu belgelerin tevdi edildiği tarihte yürürlüğe girer.

Yine antlaşmanın 8’nci maddesine göre antlaşmaya taraf her Devlet, antlaşmada değişiklik yapılmasını önerebilir. 9’ncü maddeye göre ise antlaşmaya taraf her Devlet, antlaşmadan çekildiğini Saklayıcı Hükümetlere yazılı olarak tebliği tarihinden itibaren bir yıl sonra hüküm ifade etmek üzere çekilebilir.

Uluslararası Adalet Divanına başvuru konusunda antlaşmada herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı’nın yargı yetkisi konusunda şunlar

söylenbilir: Taraf devletlerin (ve taraf olmamalarına rağmen bu antlaşmaya göre kendilerine hak tanınan ve yükümlülük getirilen diğer devletlerin) Uluslararası Adalet Divanı'nın yargılama yetkisini kabul etmiş olmaları şartıyla, bu antlaşmanın uygulanmasına ilişkin sorunlar için Uluslararası Adalet Divanı'na başvurulabileceği düşünülmektedir. Ayrıca antlaşmanın uygulanmasına ilişkin olarak aynı yargı organından, devletler yanında, Uluslararası örgütler ve bireyler ve Birleşmiş Milletler teşkilatının uzman kuruluşları tarafından istişari mahiyette görüş de talep edilebilecektir.

2.3. Antlaşmada Kabul Edilen Temel İlkeler

1968 Kurtarma Antlaşması, iki önemli meseleye değinir. Birincisi, ulusal insanlı uzay uçuş programlarından doğan meselelerdir. Antlaşma, çeşitli sebeplerden meydana gelen kazalar sonucunda, eğer dış uzaydan Atmosfere girilmiş ve Fırlatan Devletin yetkisi altında olmayan bir bölgeye inilmiş ise, astronotların uzay aracından kurtarılması hususunda çeşitli düzenlemeler getirmektedir. İkincisi ise insanlı ve insansız uzay programlarından doğan meselelerdir. Antlaşma, çeşitli sebeplerden meydana gelen kazalar sonucunda, uzay araçları ve onları oluşturan parçalar Atmosfere girmiş ve Fırlatan Devletin yetkisi altında olmayan bir bölgeye inmiş olması durumundaki hususları düzenler.

1968 Kurtarma Antlaşması, antlaşma maddelerinden önce, dış uzay hukukunun başlıca prensiplerinden biri olan “Atmosferötesi Uzayın barışçıl keşfi ve kullanılması konusunda Uluslararası işbirliği” konusuna da değinmektedir.

1963 Bildirisi ve 1967 Dış Uzay Antlaşması'nda, astronotların ve uzay araçlarının kurtarılması ve dönüşü konusunda ilkelere ve maddelere yer verilmiştir. (1967 Dış Uzay Antlaşması'nda 5. Madde astronotların kurtarılması ve dönüşü, 8. Madde uzay araçları konusunda düzenlemeler yapar. 1963 Bildirisi'nde 9. İlke astronotların kurtarılması ve dönüşü, 7. İlke uzay araçları konusunda düzenlemeler yapar) 1968 Kurtarma Antlaşması ise, 1967 Dış Uzay Antlaşması'nda bahsedilen yükümlülükleri “geliştirmek ve daha geniş bir açıklama getirmek” amacındadır.

3. 1972 Sorumluluk Antlaşması

3.1. Giriş

Doktrinde olduğu kadar, Devlet temsilcilerinin açıkladığı görüşlerde de, uzay araçları ile parçalarının vereceği zarardan doğacak sorumluluğun tespitinde, genel eğilim, kusur aramadan, objektif sorumluluk ilkesinin kabul etmek yönündedir. Azınlıkta kalan bazı yazarlar, sorumluluk konusunun geciktirilmemesi ve pratik bir konu

olmadığı görüşünü öne sürmüşlerdir. Bu yazarlara göre, Devletler uzay faaliyetlerine girişmekte serbest olduklarına göre, bu faaliyetlerin meşru ve sorumluluk gerektirmek sayılması uygun olacaktır. Bir devlet zarar verecek durumları önlemek için bilim ve teknolojinin sağladığı bütün tedbirleri aldığı ispat ederse, sorumluluktan söz etmek mantığa uymaz³⁸.

Bu Uluslararası antlaşma kısaca, 1972 Sorumluluk Konvansiyonu olarak anılır. 29 Mart 1972 günü Londra, Moskova ve Washington'da imzaya açılmış ve onaylayan devletler arasında ilk defa 1 Eylül 1972'de yürürlüğe girmiştir.

3.2. Sorumluluk Antlaşmasının Hukuki Değerlendirmesi

Bu antlaşmada, diğer iki antlaşma gibi uzay faaliyetleri sonucunda meydana gelecek zararlardan doğacak sorumluluğa ilişkin genel ve objektif ilkeler koyan “yasa antlaşması” niteliğinde bir antlaşmadır. Antlaşmaya taraf olmayan, fakat antlaşmada yer alan hükümlere göre hak kazanması muhtemel olan ülkeler de bu antlaşmadan faydalanabilir ve hak doğurucu işlemlerin tarafı olabilirler. Özellikle uzay faaliyetleri nedeniyle doğacak zararlarda, zarar gören devletlerin bu antlaşmadan yararlanması mümkündür. Bu nedenle bu antlaşmada genel ve objektif tanımların yanında, zararın tazminine yönelik genel ilkelerde benimsenmiş durumdadır.

Ayrıca zararın tazmininin diplomatik yollardan sağlanamaması halinde kurulacak komisyon tarafından verilecek kararlar da bağlayıcı niteliktedir. Bu nedenle bu kurulacak komisyonca verilecek kararların bağlayıcı olduğu da dikkate alındığında, bu antlaşmada ihtiyari bir tahkim bulunduğu söylenebilir. Ancak antlaşmanın 19'uncu maddesine göre taraflar komisyon kararlarının bağlayıcı olmayacağını kararlaştırabilirler. Bu nedenle burada zorunlu bir tahkim değil, ihtiyari bir tahkim olduğu söylenebilir. Çünkü taraflar bu konuda aksine bir kararlaştırma yapmamış bulunmaları gerekmektedir.

21'inci maddede bu sözleşmenin bütün Devletlerin imzasına açık olduğu, her devletin her zaman katılabileceği düzenlenmiştir. Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra onay ve katılım belgelerini tevdi eden Devletler için sözleşme, sözkonusu onay ve katılım belgelerinin tevdi edildiği tarih itibarıyla yürürlüğe girecektir.

Sözleşmeye göre “saklayıcı hükümetler” S.S.C.B., Kuzey İrlanda, Büyük Britanya Birleşik Krallığı ve Amerika Birleşik Devletleri Hükümetleridir.

³⁸ MERAY, Seha, L., Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 262.

Sözleşmenin 25'inci maddesine göre sözleşmeye taraf her Devlet, sözleşmede değişiklik yapılmasını önerebilir, bu değişiklikler, bunları kabul eden sözleşmeye taraf her Devlet bakımından sözleşmeye taraf devletlerin çoğunluğunca kabul edildikleri an, daha sonra Sözleşmeye taraf diğer Devletlerin her biri bakımından kabul edildikleri tarihte yürürlüğe girer.

Önceki sözleşmelerde olduğu gibi, bu sözleşmeden çekilmekte mümkündür. Bu sözleşmeye taraf her Devlet, Saklayıcı Hükümetlere yapacağı yazılı bir bildirim ile sözleşmeden çekildiğini bildirebilir. Böyle bir çekilme, bu bildirim alındığı tarihten bir yıl sonra yürürlüğe girer.

Uluslararası Adalet Divanına başvuru konusunda antlaşmada herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisi konusunda şunlar söylenebilir: Taraf devletlerin (ve taraf olmamalarına rağmen bu antlaşmaya göre kendilerine hak tanınan ve yükümlülük getirilen diğer devletlerin) Uluslararası Adalet Divanı'nın yargılama yetkisini kabul etmiş olmaları şartıyla, bu antlaşmanın uygulanmasına ilişkin sorunlar için Uluslararası Adalet Divanı'na başvurulabileceği düşünülmektedir. Ayrıca antlaşmanın uygulanmasına ilişkin olarak aynı yargı organından, devletler yanında, Uluslararası örgütler ve bireyler ve Birleşmiş Milletler teşkilatının uzman kuruluşları tarafından istişari mahiyette görüş de talep edilebilecektir.

3.3. Antlaşmada Kabul Edilen Temel İlkeler

Antlaşmanın 1'inci maddesinde “zarar”, “fırlatma”, “fırlatan devlet”, “uzay cismi” kavramlarının tanımları yapılmıştır. 2'nci maddede kusursuzluk, objektif sorumluluk hali düzenlenmiştir. Buna göre “fırlatan devlet”, kendi uzay cisminin yeryüzünde ve uçuş halindeki uçaklara verdiği zararlardan dolayı tazminat ödenmesinde mutlak olarak sorumlu olacaktır.

3'üncü maddede ise kusur sorumluluğu düzenlenmiştir. Buna göre, yeryüzünden başka bir yerde³⁹, bir “fırlatan devlet”in uzay cismine veya uzay cismi içinde bulunan insanlara veya mallara, başka uzay cismi tarafından verilen zararlarda, zarar veren uzay cismini fırlatan devlet, zarar ancak kendisinin ve hareketlerinden sorumlu olduğu kişilerin herhangi bir kusurundan kaynaklanmışsa sorumlu olur.

4'üncü maddede sorumluluğun iç ilişkisi ve müştereken ve müteselsilen sorumluluğun kapsamı düzenlenmiştir. 5'inci maddede iki veya daha çok devletin fırlatmaya birlikte katılması, sorumluluğa ilişkin antlaşma ve rücu hakkı düzenlenmiştir.

³⁹ Yeryüzünden başka bir yerde ifadesiyle anlatılmak istenen uzaydır.

6 ncı maddede mutlak sorumluluktan kurtulma hali ve bu kurtulma halinin istisnası düzenlenmiş, 7'nci maddede sözleşme hükümlerinin uygulanmayacağı durumlar belirlenmiştir.

8'nci maddede hangi devletlerin tazminat talebinde bulunacakları belirlenmiştir. Bu devletler:

1. Zarara uğrayan veya hakiki veya hükmü şahısları zarar gören devlet,
2. Toprakları üzerinde zarar meydana gelen devlet,
3. Toprakları üzerinde devamlı oturan kişilerin uğradıkları zarardan dolayı bu devletler "fırlatan devletten" tazminat talebinde bulunabilirler.

Görüldüğü üzere bu antlaşma objektif kıstaslar koyarken, tazminat talebinde bulunabilecekler "devletlerle" sınırlı tutulmuştur. Dolayısıyla kişiler uğradıkları zarar nedeniyle ancak devletler aracılığıyla zarar tazmini talebinde bulunabilirler.

9'uncu maddede fırlatan devletten tazminat talebinin diplomatik kanallardan yapılacağı, fırlatan ilgili devletle diplomatik ilişkisi bulunmayan her Devlet'in, bir üçüncü Devlete, tazminat talebinde bulunması için talepte bulunabileceği düzenlenmiştir.

10'uncu maddede talebin yapılma süresi düzenlenmektedir. Burada zararın meydana gelmesinden veya sorumlu olan fırlatan devletin belirlenmesinden itibaren bir yıllık süre öngörüldüğünden, öngörülen bu süre haksız fiillerdeki bir yıllık talep ve dava hakkıyla da paralel görülmektedir.

11'inci maddede iç hukuk yollarının tüketilmesinin gerekli olmadığı, ancak bu sözleşmenin fırlatan devletin adli veya idari mahkemelerine başvurmaya engel teşkil etmediği, ancak bu yasal yola başvurulması halinde ayrıca bu sözleşmeye göre tazminat talebinde bulunulamayacağı düzenlenmiştir. Aksi takdirde çifte bir talep olabilir ki, bu durumda talep de bulunan devlet için sebepsiz zenginleşme sözkonusu olabilir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, fırlatan devletin adli veya idari mahkemeleri önünde hak aranması durumunda ve bu hak talebinin reddedilmesi halinde ne olacağı açık değildir. Çünkü sözleşme hükümlerine göre zararın tazmini ile ilgili fırlatan devletin iç hukukuna göre zararın tazmini farklı düzenlenmiş olabilir. Dolayısıyla iç hukukta hakkını alamayan kişiler ve devletler yönünden sözleşme hükümlerine göre süre şartına uymak kaydıyla talepte bulunabileceği düşünülebilir.

12'nci madde tazminatın kapsamı, özellikle zarar meydana gelmeseydi elde edilecek menfaatlerin de zararın kapsamında olduğunu, 13'üncü madde, tazminat tutarının hangi devletin para birimiyle ödeneceğini düzenlenmektedir.

14'üncü maddede diplomatik yoldan sonuç elde edilemese zarar komisyonunun kurulacağını, 15, 16, 17, 18, 19 ve 20'nci maddeler komisyonun teşkili ve çalışmasına ilişkin esasları, 19'ncü maddede ayrıca, komisyonunun kararlarının taraflar aksini kararlaştırmadıkları takdirde bağlayıcı olacağı, aksi takdirde⁴⁰ komisyonun nihai ve tavsiye niteliğinde bir tazminata hükmedeceği düzenlemesi yer almaktadır.

21'inci maddede zararın insan hayatını büyük ölçüde tehlikeye atması veya halkın yaşam şartları ve hayati merkezlerinin çalışmasını ağır bir şekilde engellemesi halinde yapılacak yardımı düzenlemektedir.

22 ve sonraki hükümler diğer usuli hükümleri içermektedir.

4. 1975 Tescil Antlaşması

4.1. Giriş

Birleşmiş Milletler organlarında uzayla ilgili görüşmelerde, devlet temsilcileri, uzay araçlarının tabiiyeti konusuna doğrudan değinmemişler ve bu konuda herhangi bir açıklamada bulunmamışlardır. Devlet temsilcilerinin görüşmelerinde ve öne sürülen ya da Genel Kurulca kabul edilen belgelerde, uzay araçları üzerinde “fırlatan devlet”in “mülkiyet hakkı” olduğu belirtilmiş, uzay araçlarının verecekleri zararlardan “fırlatan devlet”in sorumlu olacağı kabul edilmiş, kazaya uğrayan ya da “yabancı” bir devletin ülkesine zorunlu iniş yapan uzay aracının, “fırlatan devlet”e geri verilmesi öngörülmüştür. Uzay araçlarının kimliğini gösterecek işaretlerin konulması, bu araçların “tescil” edilmesi gerektiği savunulmuş ya da kabul edilmiştir⁴¹.

14 Ocak 1975 günü imzaya açılan tescil antlaşması onaylayan devletler arasında 15 Eylül 1976 günü yürürlüğe girmiştir.

⁴⁰ Buradaki “aksi takdirde” ifadesinden tarafların komisyonun kararının bağlayıcı olmadığı yönünde bir karar almaları anlaşılmalıdır.

⁴¹ MERAY, Seha, L., Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 280-281.

4.2. Tescil Antlaşmasının Hukuki Değerlendirmesi

Bu sözleşmede önceki antlaşmalar gibi genel düzenleyici tanımlar ve uzay cisimlerinin tesciline ilişkin objektif düzenlemeler getirmektedir. Dolayısıyla bu antlaşmanın da bir “yasa antlaşma” niteliğinde olduğu söylenebilir.

Bu antlaşmada, önceki antlaşmalar gibi bütün devletlerin imzasına açıktır ve her devlet sonradan bu antlaşmaya katılabilir.

Ancak bu antlaşmada önceki antlaşmalardan farklı olarak, onay ve katılım belgelerinin “saklayıcı hükümlere” değil, “Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği”ne tevdi edileceği belirtilmiştir. Onay ve katılım belgelerini sonradan veren devletler için sözleşme bu tevdi ile birlikte yürürlüğe girecektir.

Ayrıca sözleşmenin 9’uncu maddesine göre sözleşmeye taraf her devlet, sözleşmede değişiklik yapılmasını önerebilir. 11’inci maddeye göre de taraf devletlerin sözleşmeden çekilme hakkı vardır. Katılım da olduğu gibi çekilmede de Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine yapılacak bildirim ile olacaktır. Ancak çekilme bu bildirim alındığı tarihten bir yıl sonra yürürlüğe girecektir.

Uluslararası Adalet Divanına başvuru konusunda antlaşmada herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı’nın yargı yetkisi konusunda şunlar söylenebilir: Taraf devletlerin (ve taraf olmamalarına rağmen bu antlaşmaya göre kendilerine hak tanınan ve yükümlülük getirilen diğer devletlerin) Uluslararası Adalet Divanı’nın yargılama yetkisini kabul etmiş olmaları şartıyla, bu antlaşmanın uygulanmasına ilişkin sorunlar için Uluslararası Adalet Divanı’na başvurulabileceği düşünülmektedir. Ayrıca antlaşmanın uygulanmasına ilişkin olarak aynı yargı organından, devletler yanında, Uluslararası örgütler ve bireyler ve Birleşmiş Milletler teşkilatının uzman kuruluşları tarafından istişari mahiyette görüş de talep edilebilecektir.

4.3. Antlaşmada Kabul Edilen Temel İlkeler

Sözleşmenin birinci maddesi tanımlara ayrılmıştır. Bu kısımda “fırlatan devlet”, “uzay cismi” ve “tescil eden devlet” kavramlarının tanımları yapılmıştır.

2’nci maddede, bir uzay cismi dünya etrafından bir yörüngeye girmek veya daha uzağa gitmek üzere fırlatıldığında cismi uzaya fırlatan Devlet’in yaptıracağı tescile ilişkin düzenlemeler getirilmiştir.

3'üncü maddede Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin, 6'ncı madde uyarınca verilen bilgilerin kaydedileceği bir tescil sistemini muhafaza edeceği ve bu tescil sistemindeki bilgilerin tam ve açık erişimin mümkün olacağı belirtilmektedir.

4'üncü ve 5'inci maddelerde, tescil eden her devletin, Birleşmiş Milletler Genel Sekterine mümkün olan en kısa sürede, kendi tescil sistemindeki her uzay cismi ile ilgili olarak hangi bilgileri vereceği düzenlenmiştir.

6'ncı maddede, bu sözleşme hükümlerinin uygulanması esnasında bir taraf devlet, kendisine veya hakiki veya hükmi şahıslarına zarar veren veya tehlikeli veya zararlı olabilecek mahiyetteki bir uzay cismini teşhis edemez ise, yapılacak yardımı düzenlemektedir.

5. 1979 Ay Antlaşması

5.1. Giriş

Antlaşma Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulu'nun 05.12.1979 tarih ve 3468 sayılı Kararına Ek olarak onaylanmıştır. 18.12.1979 günü, New York'ta imzaya açılmış, onaylayan devletler arasında 11.07.1984 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye göre Saklayıcı kurum, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'dir.

5.2. Ay Antlaşmasının Hukuki Değerlendirmesi

Ay Antlaşması da, diğer dört antlaşma gibi, objektif, genel kurallar koyan bir antlaşma niteliğindedir.

Bu antlaşma, New York'ta Birleşmiş Milletler Merkezi'nde bütün devletlerin imzasına açıktır. Antlaşma, imzalayan Devletlerin onayına tabidir. Antlaşmaya sonradan katılmak da mümkündür. Katılma konusunda herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. Her devlet sonradan antlaşmaya katılabilir. Antlaşmaya sonradan katılan devletler için, onay ve katılım belgelerinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilmesini takip eden otuzuncu gün antlaşma yürürlüğe girecektir .(bkz. md. 19).

Yine diğer antlaşmalarda olduğu gibi bu antlaşmadan da her zaman çekilebilmek mümkündür. Ancak çekilme, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne yapılacak yazılı bildirim alındığı tarihten bir yıl sonra yürürlüğe girecektir (bkz. md. 20).

Uluslararası Adalet Divanına başvuru konusunda antlaşmada herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisi konusunda şunlar söylenebilir: Taraf devletlerin (ve taraf olmamalarına rağmen bu antlaşmaya göre kendilerine hak tanınan ve yükümlülük getirilen diğer devletlerin) Uluslararası Adalet Divanı'nın yargılama yetkisini kabul etmiş olmaları şartıyla, bu antlaşmanın uygulanmasına ilişkin sorunlar için Uluslararası Adalet Divanı'na başvurulabileceği düşünülmektedir. Ayrıca antlaşmanın uygulanmasına ilişkin olarak aynı yargı organından, devletler yanında, uluslararası örgütler ve bireyler ve Birleşmiş Milletler teşkilatının uzman kuruluşları tarafından istişari mahiyette görüş de talep edilebilecektir.

5.3. Antlaşmada Kabul Edilen Temel İlkeler

1979 tarihli Ay ve Diğer Gök Cisimlerindeki Faaliyetler Hakkında Antlaşma güneş sisteminde bulunanlara ilişkin olarak mevcut ilkeleri güçlendirmektedir; dünyaya doğal olarak düşen cisimler (meteoritler) ise kapsam dışı bırakılmıştır. Bu antlaşmadaki temel ilkeler şöyle sıralanabilir:

aa. Barışçı amaçlarla kullanma ilkesi: Barışçı amaçlarla kullanım ilkesi özellikle gök cisimlerini ilgilendirir. Bu cisimler üzerinde askeri üs, nükleer ve kitle imha silah taşıyıcıları yerleştirilemez; askeri manevra yapılamaz. Buna karşılık bilimsel amaçlı deneyler bakımından askeri araç ve kişiler buralara gönderilebilir. Diğer devletlere, denetim amacıyla, Ay, gerek diğer cisimler üzerinde, önceden bildirilmek suretiyle bir ziyaret hakkı tanınmaktadır.

bb. Tüm insanlığa tanınan hak: Gök cisimlerinin keşfi ve kullanımı tüm insanlığın hakkıdır. Bunlar ve doğal zenginlikleri insanlığın ortak malvarlığıdır. Buna bağlı bazı daha somut sonuçlara da yer verilmiştir. Bilgi verme ve işbirliği yükümlülüğünün yanında, kaynakların elde edilmesi hakkında mümkün olduğunda bir uluslararası rejim öngörülmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler ile keşif konusunda emek veren devletler yararına, elde edilenin bir kısmının tahsisi sözkonusudur. Burada, açık deniz dipleri ve zenginliklerinde olduğu gibi olumlu bir uluslararasılaştırma başlangıcından söz etmek mümkündür. Mevcut uygulama açısından, elde edilen numuneler üzerinde tasarruf yetkisi tanınmıştır. Ancak bir kısım (esnek bir anlatımla "arzu edilir bir miktar") bilimsel bakımdan Uluslararası topluluğun araştırmasına da sunulmalıdır⁴².

⁴² SUR, Melda, Uluslar arası Hukukun Esasları, Güncellenmiş 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2006, s. 375-376.

6. Uluslararası Antlaşmaların Hüküm ve Sonuçları

Uluslararası hukukun şekli kaynaklarından en önemlisi Uluslararası antlaşmalardır. Uluslararası antlaşma, Uluslararası hukukun kendilerine Uluslararası antlaşma yapma yetkisi verdiği Uluslararası hukuk kişileri arasında yeni bir hak ya da mükellefiyet doğuran, mevcut bir hak veya mükellefiyeti değiştiren ya da kaldıran karşılıklı irade beyanlarıdır.

Uluslararası antlaşmalar kendi içinde tasnif edilebilir. Konularına göre; siyasi, askeri, mali ve ekonomik nitelikli, ticaret, kültür, adli, insancıl ve sosyal amaçlı, ulaşım amaçlı olabilir.

Uluslararası antlaşmalar taraf olan devlet sayısına göre tasnif edilirse, ikili Uluslararası antlaşmalar ve çok taraflı Uluslararası antlaşmalar şeklinde ayrılabilir.

İşlevlerine göre ayrıldıklarında ise, akit antlaşmalar ve yasa antlaşma şeklinde ayrılabilir. Yasa antlaşma objektif, genel statü yaratan antlaşmalardır. Akit antlaşma ise genel olmayan, subjektif sonuçlar yaratır ve statü yaratmaz. Örneğin suçluların iadesine ilişkin antlaşma, objektif, statü yaratan yasa antlaşmadır. Akit antlaşmalar taraflar için hüküm ve sonuç doğururken, objektif statü yaratan Uluslararası antlaşmalar herkes için hüküm ve sonuç doğurur. Örneğin Boğazları düzenleyen Montreux Sözleşmesi'ne bütün dünya devletleri taraf olmamasına karşın, bu devletler bu sözleşmeye uymak zorundadır.

Genelde Uluslararası antlaşma metninin oluşması ve resmileşmesi birinci aşamadır. İkinci aşama antlaşmanın bağlayıcılık kazanması ve üçüncü aşama ise antlaşmanın hüküm doğurabilmesi için biçimsel işlemin yapılmasıdır.

6.1. İmza

Yazılı antlaşmalar da, antlaşma metninin devletlerin yetkili temsilcileri tarafından imzalanmalarıyla resmîyet kazanır. İmza metne resmîyet kazandırırken, aynı zamanda metne bağlayıcılık kazandırır.

6.2. Uluslararası Antlaşmanın Bağlayıcılık Kazanması

Uluslararası antlaşmaya konulan imza ile devlet bağlanma iradesini ortaya koyar. Uluslararası antlaşma ile devletin bağlanan iradesini ortaya koyması Uluslararası hukukun ulusal hukuka bıraktığı bir alandır. Bazı devletler yetkili temsilcinin imzasıyla bağlanmayı kabul ederler. Bu bağlayıcı imzadır. Temsilcinin imzasıyla devlet metinle bağlanır. Bazen ise bu bağlanma yetkili temsilcinin imzasıyla olmaz. Bu konuda muhtelif sistemler vardır. Bazı devletler onaylama konusunda yasama organına, bazıları ise yürütme organına yetki tanır. Türkiye Uluslararası antlaşmaların onaylanması yetkisini yasama ve yürütme organı arasında paylaşmıştır. Anayasaya göre bir Uluslararası antlaşmanın onaylanması için parlamento onaylamayı uygun bulma yasası çıkarır ve buna göre Cumhurbaşkanı Uluslararası antlaşmayı onaylar. Bazı konularda bu yasaya ihtiyaç olmadan Uluslararası antlaşma bağlayıcı olabilir. 244 sayılı kanun bu istisnaları ayrıntılı olarak düzenler. Anayasa Mahkemesi 244 sayılı Kanunun anayasadaki istisnaları genişlettiği iddiasını uygun bulmamıştır.

Onaylama Uluslararası hukuk tarafından ulusal hukuka bırakılan bir hukuki işlem olmakla birlikte, devletlerin imzalanan antlaşmaları onaylama zorunluluğu bulunmamaktadır. Bir başka deyişle devletler antlaşmalar imzalandıktan sonra da o antlaşmayı onaylamayarak, antlaşmadan vazgeçebilirler.

Uluslararası antlaşmalar onaylandıktan sonra da gerçekleşmiş sayılmazlar. Uluslararası antlaşmanın ortaya çıkabilmesi için onay belgelerinin karşılıklı gönderilmesi gerekir. Karşılıklı teati edilen onay belgeleri ile antlaşma ortaya çıkar. Uluslararası antlaşmaların hüküm ve sonuçlarını doğurabilmesi için tescil de yapılmalıdır. Tescil müessesesi gizli antlaşmayı ortadan kaldırmak için öngörülmüş olup, Wilson'un 14 ilkesinden biridir.

Bunun için Milletler Cemiyeti misakı hazırlanırken misak tarafından tescil edilmeyen antlaşmaların hüküm ve sonuç doğurmayacağı ifade ediliyordu. Antlaşmanın tescili şu şekilde olur; taraflar antlaşmayı Milletler Cemiyeti veya Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne götürür. Orada antlaşma misak diline çevrilir ve yayınlar. Milletler Cemiyeti misakında tescil edilmeyen antlaşmalar geçerli değildir. Bu nedenle Milletler Cemiyeti döneminde tescil edilmemiş antlaşmalar geçersizdir.

Birleşmiş Milletler misakında da tescil müessesesi var, ancak tescil edilmemiş antlaşmanın hükümleri farklıdır. Burada da aleniyet ilkesi var. Birleşmiş Milletler antlaşmasına göre tescil edilmemiş antlaşma Birleşmiş Milletler organları önünde iddia edilemez. Milletler Cemiyetinde tescil edilmemiş antlaşma gerçekleşemezken, Birleşmiş Milletler'de ise antlaşma taraflar arasında gerçekleşir ama Birleşmiş Milletler önünde taraflar bu antlaşmaya dayanarak hak iddia edemezler. Birleşmiş Milletler döneminde tescil edilmemiş antlaşmalar taraflar için hüküm ve netice doğurur.

Milletler Cemiyeti misakında tescil edilme anı yürürlüğe girme anıyken, Birleşmiş Milletler misakında ise karşılıklı onay belgelerinin ulaştığı an sözleşmenin yürürlüğe girdiği andır.

6.3. Katılma

Katılmada herhangi bir devlet yapıma sürecine katılmadığı bir Uluslararası antlaşma ile bağlanma iradesini ortaya koyar. Bir Uluslararası antlaşmaya katılma ile taraf olabilmek için o Uluslararası antlaşmanın katılmaya açık olması gerekir. Bu izni vermemişse katılma süreci işlemez. Uluslararası antlaşmalar çoğu kez sonradan katılmaya kısıtlamalar getirir. Bazı Uluslararası antlaşmalarda ülkesi belli bir coğrafi bölgede olması ya da belli bir ekonomik rejime sahip olması şartı aranır. Bazı Uluslararası antlaşmalarda ise katılım bütün devletlere açıktır. Katılma bazen özel katılma antlaşması ile olur. Türkiye'nin NATO'ya katılması böyledir.

Bir Uluslararası antlaşmaya katılmak isteyen devletin katılması iki şekilde olabilir; Uluslararası antlaşmaya katılım yönündeki devletin iradesinin örgüte ulaşmasıyla olur şeklinde bir ifade antlaşma metninde yer alıyor olabilir. Bazen ise taraf, üye olmak isteyen devletin iradesi yanında Uluslararası antlaşmaya taraf olan önceki devletlerin bu irade beyanını uygun bulmaları gerekir. Karşılıklı uyuşan irade beyanları gerekir.

6.4. Uluslararası Antlaşmaların 3. Kişiler Hakkında Hüküm ve Sonuçlar Doğurması

Uluslararası antlaşmalar bu antlaşmaya taraf olmayan 3 ncü kişiler bakımından da haklar doğurabilir. Uluslararası antlaşmada açıkça üçüncü kişiler bakımından hak yaratan kurallar yer almışsa üçüncü kişi ya da kişilerin bunları kabul etmesi halinde Uluslararası antlaşma üçüncü kişilere hak sağlar. Bu haktan yararlanabilmesi için bu hakkı yaratan hükümlerin açık ve net olması gerekir. Lehine hak yaratılan devletin bunu kabul etmesi gerekir. Bu hakka itiraz etmezse kabul etmiş sayılır. Lehine hak yaratılan devletin bu haktan yararlanabilmesi için Uluslararası hukuka uygun hareket etmesi gerekir. Antlaşmaya taraf devletler hak yaratıldıktan sonra bu üçüncü devlet aleyhine, onun rızası olmadan bu hakkı ortadan kaldıramazlar.

6.5. Uluslararası Antlaşmanın Sona Ermesi

Uluslararası antlaşma ya tek taraflı olarak ya da yeni bir antlaşma ile sona erdirilir. Bir de bazı olaylarla antlaşmaya son verilir, ya da durdurulur. Uluslararası antlaşmanın tek taraflı iradeyle sona erdirilmesi iki durumda ortaya çıkar.

6.5.1. Fesih

Uluslararası antlaşmaların feshedilebilmesi konusunda çeşitli ihtimaller üzerinde durulmalıdır. Fesih genellikle Uluslararası antlaşmada yer alan bir hükme dayanır ve bu hükmün tanıdığı şartlar altında antlaşma feshedilebilir. Eğer Uluslararası antlaşmada fesih hükmü yoksa bu takdirde tarafların fesih ya da çekilme hakkını tanıdıklarını gösteren, niyetlerini belirten veriler olmalıdır. Antlaşmanın doğası gereği tek taraflı fesih tanıdığı sabit olmalıdır. Diğer taraf antlaşmayı uygulamıyorsa ya da temel hükümleri çiğniyorsa fesih gündeme gelebilir. Fesih bildirimini karşı tarafa ulaştığı anda hüküm ve sonuç doğurur, ancak sözleşmede bunun aksine hükümler konulabilir. Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi fesih bildirimini takip eden 12 ay sonunda hüküm ve sonuç doğuracağını kabul eder.

6.5.2. Vazgeçme

Vazgeçme ya tek taraflı olur ya da antlaşma ile olur. Vazgeçme, bir Uluslararası antlaşma ile lehine hak tesis edilmiş tarafın bu hakları istememesidir. Uluslararası antlaşma ile borç altına sokulmuş tarafın vazgeçmesi mümkün değildir. Görüldüğü üzere vazgeçme ya tarafların antlaşması ile olabilir ya da alacaklı olan tarafın tek taraflı olarak alacaktan vazgeçmesi sözkonusu olabilir.

6.5.3. Rebus Sic Stantibus

Rebus sic stantibus kavramı şartların değiştiği anlamına gelir. Bu kaide Uluslararası antlaşmanın yapıldığı koşulların değişmesi ile ilgili bir durumdur. Bu kaidenin işleme için tarafların Uluslararası antlaşma yapmasına neden olan temel hususların değişmiş olması ve bu değişimin tarafların yükümlülüklerini büyük ölçüde ve köklü olarak etkilemiş olması gerekir. Ancak yine de bu konu tartışmalı bir konudur. Uluslararası antlaşmanın sona ereceği söylene de hakim görüş koşulların gözden geçireleceğidir. Sınır antlaşmazlıklarında bu kaide uygulanmaz. Kendi yükümlülüklerini yerine getirmeyenler bu kaideye başvuramaz ve bu kaide Uluslararası antlaşmanın sona ermesine neden olmaz, iki tarafın karşılıklı olarak uyuşmasıyla koşullar gözden geçirilir.

II. Birleşmiş Milletler Kararları ve Hukuksal Bağlayıcılığı

1. Genel Olarak

Birleşmiş Milletler'in belli başlı iki amacı vardır:

1. Uluslararası barış, güvenliğin korunması
2. Uluslararası ekonomi ve kalkınma konusunda işbirliğine yardımcı olmak.

Birleşmiş Milletler'e devletler üye olabilir. SSCB zamanında Ukrayna ve Beyaz Rusya gibi federal devlet nitelikli üyeleri de vardı. Devletlerin bağımsızlıklarını kazanması onları otomatik olarak BM üyesi yapmaz. Yeni bir ülkenin BM'e üye olabilmesi için Genel Kurul'da oylama yapılır. Güvenlik Konseyi'nde görüşülür. Eğer Konsey veto etmezse devlet BM'e üye olabilir.

Birleşmiş Milletler'in organları Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi ve Uluslar arası Adalet Divanı'dır.

Genel Kurul BM Antlaşmasınının 21'inci maddesinde öngörüldüğü gibi, Güvenlik Konseyinin incelemesinde bulunmayan bütün konularda yetkilidir (md. 10). Kararların gücüne gelince, birkaç kuraldışı bir kenara bırakılırsa, üye devletlere yönelik olanların büyük çoğunluğu tavsiye niteliğindedir. Buna karşılık, Güvenlik Konseyi dışındaki örgüt organlarına ilişkin kararlarının önemli bir bölümü bu organların uyması zorunlu kılar niteliktedir. Uluslararası Adalet Divanı'nın 03.03.1950 tarihli B.M. Genel Kurulunun Üyeliğe Kabul Yetkisi konusuna ilişkin danışma görüşünde bu iki organın birbirleriyle hiyerarşik bir bağımlılık durumunda bulunmadığı bildirilmiştir.

2. Uluslararası Adalet Divanı

Bu divanın statüsü BM'in ekini oluşturur. 15 yargıçtan oluşur ve bağımsız karar verir. Bu yargıçlar ulusal grupların gösterdiği adaylar arasından seçilir. Divan Uluslararası uyuşmazlıklarla ilgilenir.

Tezimizin konusunu oluşturan Uluslararası antlaşmaların Türkiye açısından geçerliliği, bağlayıcılığı ve bu antlaşmalara uyulmaması durumunda karşılaşılabilecek yaptırımlar hakkında bir değerlendirme yapılabilmesi için Uluslararası Adalet Divanı

hakkında daha detaylı bir incelemeye ihtiyaç bulunmaktadır. Aşağıda bu inceleme yapılmaktadır.

Bugün Uluslararası nitelik taşıyan birden fazla yargı mahkemesi bulunmaktadır. Avrupa Toplulukları Adalet Divanı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi. Bölgesel mahkemelerin ötesinde evrensel nitelikli bir yargı organı bulunmaktadır. Bu mahkemenin dışında, evrensel başka bir yargı organı bulunmamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı, Milletler Cemiyeti döneminde görev yapan sürekli Adalet Divanı'nın halefidir. Nitekim Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, Birleşmiş Milletler Antlaşması ile aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. Sürekli Adalet Divanı iki yıllık bir gecikmeyle Milletler Cemiyeti Teşkilatı organı olarak kurulmuştur. 1920 yılında Milletler Cemiyeti kurulduktan sonra 1922 yılında statü ancak hazırlanabildiği için sürekli Adalet Divanı kurulmuştur. Bu durum çok tartışıldığından, Birleşmiş Milletler Dönemi'nde Uluslararası Adalet Divanı, Birleşmiş Milletler örgütüyle eş anda kurulmuştur, aynı metinde bir bütün olarak yürürlüğe girmiştir. Sürekli Adalet Divanı, evrensel ilk mahkeme olmasına karşılık, fikir olarak çok önceleri ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıldan itibaren çalışmalar fikir olarak başlamış, ama yargı organının kuruluşu I. Dünya Savaşı sonrasında olmuştur. 19. yüzyılda başlayan fikirler sonucunda bölgesel yargı organları kurulmuştur. Örneğin Orta Amerika'da bu tür bir mahkeme oluşturulmuştur. Evrensel anlamda kuruluş Milletler Cemiyeti döneminde olmuştur.

Uluslararası Adalet Divanı Lahey'de görev yapar ve uygulamada Lahey Adalet Divanı olarak adlandırılır. Avrupa Topluluklarının Lüksemburg'ta bir mahkemesi vardır, bu mahkemeye uygulamada Lüksemburg Adalet Divanı denilmektedir.

Uluslararası Adalet Divanı Statüsüne taraf olma Birleşmiş Milletlere üyelik ile paralel değildir. Birleşmiş Milletlere üye olmayanlar da Uluslararası Adalet Divanında taraf olabilirler. Uluslararası Adalet Divanı'nın 15 üyesi uzun ve karmaşık bir prosedürle belirlenir. Yargıç gönderme hakkına sahip her devlet dört kişilik bir liste hazırlar, bu dört kişiden ikisi kendi vatandaşı ikisi vatandaşı olmayan, yargıç olabilecek nitelikler taşıyan hukukçu ve güvendiği yargıçlardan oluşur. Mesleki birikimi itibariyle Uluslararası hukuka vakıf olan böyle bir mahkemede yer almaya ehil bir kişi olmalıdır. Bu seçim yapılırken bölgesel dağılım prensibi göz önüne alınır.

Devletler tarafından oluşturulan isim listeleri Birleşmiş Milletler güvenlik konseyi ve genel kurulda ayrı ayrı oylanır ve her iki kurulda en çok oy alan isim yargıç olur. İsimler de ayrı ayrı oylanır. Güvenlik Konseyinde en çok oyu olan Genel Kurulda oy olmayabilir. Bu durumda her iki kuruldan seçilecek üç kişiden oluşan altı kişilik uzlaştırma komisyonu söz konusu listeden isimleri oylar. Bundan da sonuç çıkmazsa o zaman seçilmiş yargıçlar yapacakları oylamayla isim listelerinden boş sandalyeler için isim belirlerler.

Yargıçlar dokuz yıl için seçilir. 15 yargıç dokuz yıl için hep birararada seçilmez, bu görevlerde süreklilik önemlidir. O yüzden sürekliliği aksatmamak için kısmi yenileme geçerlidir. Yeni gelenlere eski yargıçlar dosyaları öğretir. Uluslararası Adalet Divanı'nda kısmi yenilemeyi mümkün kılmak için ilk seçilen 15 kişiden beşi üç, diğer beşi altı ve diğer beşi de dokuz yıl için seçilmiştir.

Uluslararası Adalet Divanı'nda her devletin yargıcı olmaması tedirginlik yarattığı için ve bu nedenle Uluslararası Adalet Divanı'na gitmeyi özendirmek için Divan, heyette yargıcı olmaması durumunda devletlere adhoc yargıç yani sadece o uyuşmazlık için yargıç atayabilmelerini mümkün kılmıştır. Örneğin Türkiye ile Yunanistan uyuşmazlık içinde. Yunanistan'ın divanda yargıcı olsun, ama Türkiye'nin yok ise, bu durumda Türkiye'nin tedirginliğini kaldırmak için, Türkiye divana bir adhoc yargıç yollar. Ancak bu imkan, divanda 16 ya da 17 yargıç olacağı anlamına gelmez. Gönüllü olarak ya da kurayla adhoc yargıç için sandalye boşaltılır. Adhoc yargıç görevi bitince mahkemeden ayrılır.

Uluslararası yargıya gitmek zorunlu değildir, ihtiyaridir. Yargıçlar dokuz yıl için seçilir. Seçilen bir yargıç bir devlet tarafından aday gösteriliyorsa yeniden seçilebilir. Uluslararası yargıya başvuru ihtiyari ama ihtiyari olan bu müessese zorunlu karakter kazanabilir. Aynı hakemliğe başvuruda olduğu gibi yargıya gitme antlaşması yapılabilir. Bu antlaşmanın yapılmasından itibaren yargıya gitmek bir yükümlülüktür. Hakemlikte olduğu gibi yargıya gitmeye bazen uyuşmazlığın doğmasından önce bazen de doğmasından sonra karar verilebilir. Hakemlikte taraflar uyuşmazlık öncesi anlaşmışlarsa somut uyuşmazlık doğduktan sonra hakemlik antlaşması yapmak zorundadırlar. Ancak yargıya gitme konusunda bu sözkonusu değildir. Sürekli çalışan kurumsal bir yapıdır ve uyuşmazlık öncesi kabul edilmişse olay doğduktan sonra böyle bir antlaşma yapma zorunluluğu yoktur. Taraflardan birinin yapılan antlaşma ışığında mahkemeye dilekçe vermesi yeterlidir. Böylece prosedür işlemeye başlar. Somut olay doğduktan sonra da yargıya gitme antlaşması yapılabilir, bunun için dilekçe vermek gerekmez, yapılan antlaşmanın mahkemeye sunulmasıyla dava başlar. Antlaşma yapmak temel yöntemlerden biridir ama tek yöntem değildir. Başka yöntemler de vardır. Bu da tek taraflı bildirim yöntemidir. Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 36 ncı maddesinde Uluslararası yargının yetkisinin tek taraflı bildirimle kabul edileceği düzenlemesi vardır. Sözkonusu 36 ncı maddeye göre Uluslararası Adalet Divanı Statüsüne taraf olan her devlet deniyor, Birleşmiş Milletlere üye olan her devlet denmiyor. Dolayısıyla bir devlet Birleşmiş Milletlere üye olmasına karşın Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisini kabul etmemiş olabilir. Her devlet tek taraflı bir bildirimle Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisinin olduğunu, Uluslararası hukuka ilişkin her konuda karşılıklı prensibine istinaden Uluslararası Adalet Divanının yargı yetkisini kabul edebilir. Devletler tek taraflı irade beyanıyla bunu yapabilirler. Bu beyan ancak o devlet gibi Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisini kabul edecek devletler için geçerlidir. Devletler bu beyanlarda, antlaşmalarda çok titiz davranır ve belli konuları Uluslararası yargının yetkisi dışında tutmaya çalışırlar. Örneğin "milli menfaatler gibi konularda Uluslararası yargı yetkili değildir" şeklinde çekinceli tek taraflı bir bildirimde bulunabilirler. Nitekim Yunanistan kıta sahanlığı ile ilgili bir konuda böyle bir çekince koymuş, bu yüzden Uluslararası Adalet Divanı

Yunanistan ile olan kıta sahanlığı konusundaki davada böyle bir çekince nedeniyle yetkili olmadığını belirtmiştir.

Uluslararası Adalet Divanı'na belli süreler için yetki verilir, yetki süre bitince yenilenmezse bu yetki kalkar. 36 ncı maddede Uluslararası hukuka ilişkin her konunun yetki alanında olduğu belirtilmiştir. Örneğin Uluslararası hukuka ilişkin bir normun yorumu, bir olayın gerçekliğinin araştırılması vb. gibi.

Uluslararası Adalet Divanı'nın temel görevi devletlerce önüne getirilen uyuşmazlıkları Uluslararası hukuka uygun olarak çözmektir⁴³. Divan önünde davalara yalnızca Divan Statüsüne taraf olan devletler taraf olabilmektedir⁴⁴. Böylece, Divan önündeki davalara, en başta, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 93/1. Maddesine göre Divan Statüsünün otomatik bir biçimde tarafı bulunan Birleşmiş Milletler üyesi devletler taraf olabilmektedir. Türkiye de Birleşmiş Milletler Antlaşmasının başından beri tarafı bulunduğu için bu hakka sahiptir. İkinci olarak, Birleşmiş Milletler üyesi olmayan Divan Statüsüne taraf olan devletlerin bu hakkı bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 93/2. Maddesinde bu durumdaki devletlerin anılan haktan yararlanmasını koşullarını belirleme yetkisi Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Genel Kurula tanınmıştır. Üçüncü olarak, Divan'ın Statüsüne taraf olmayan devletlerin de Divan Statüsünün 35/2. Maddesine göre Güvenlik Konseyince belirlenecek koşullar uyarınca Divan önündeki davalara taraf olma hakkı bulunmaktadır. Güvenlik Konseyi bir kararında⁴⁵ Divan'ın yetkilerini bir bildirim ile kabul ettiğini bildiren üçüncü devletlerin bu haktan yararlanacağını kabul etmiştir. Örneğin F. Almanya Birleşmiş Milletler üyesi olmadan önce bu tür bildirimlerle Divan'ın önünde davalara taraf olma hakkını elde etmiştir⁴⁶.

Karşılıklılık Uluslararası hukukun temel prensiplerinden biridir. İhtiyari bir statüden zorunlu statüye geçilmesinde karşı taraf da aynı ödünü vermişse bu esas geçerlidir. Uluslararası yargıya sadece devletler başvurabilirler, diğer Uluslararası hukuk sujeleri başvuramazlar. Uluslararası Adalet Divanı'nın kararları bağlayıcıdır. Mahkeme kararları kesin hüküm olup Uluslararası yargının üstünde bir üst yargı organı yoktur. Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 94 ncü maddesinde Uluslararası Adalet Divanı kararının gereği yerine getirilmediği takdirde bundan zarar gören tarafın konuyu

⁴³ Bkz. Statü, mad. 38/1; BOZKURT, Enver, Türkiye'nin Uluslar arası Hukuk Mevzuatı, Asil Yayın Dağ. Ltd. Şti., 4. Bası, Ankara 2007, s. 769.

⁴⁴ Bkz. Statü, mad. 34/1 ve 35/1; BOZKURT, Enver, Türkiye'nin Uluslar arası Hukuk Mevzuatı, Asil Yayın Dağ. Ltd. Şti., 4. Bası, Ankara 2007, s. 768.

⁴⁵ 15.10.1946 tarih ve 9 (1946) sayılı kararı.

⁴⁶ PAZARCI, Hüseyin, Uluslar arası Hukuk, Gözden Geçirilmiş 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2008, s. 473.

Güvenlik Konseyi gündemine getirebileceği hükmü vardır. Güvenlik Konseyi bu konuyu Uluslararası barışın ve güvenliğin bir tehdidi olarak görürse gerekli tedbirleri alır. Görüldüğü üzere Uluslararası Adalet Divanı'nın verdiği karar 94 ncü madde gereğince yerine getirilmelidir, bunun istisnası, alternatifi bulunmamaktadır. Bu nedenle Uluslararası yargıya giderken çok temkinli olunmalıdır.

Uluslararası Adalet Divanı'nın kararlarına karşı karar düzeltme yolu kabul edilmiştir. Buna göre eğer karar verildiği esnada bilinmeyen ve karar verildiği esnada bilinseydi kararın başka türlü verilmesine neden olacak bir olay öğrenilirse kararın verildiği tarihten itibaren azami 10 yıl içinde Divan'a başvuru yapılacaktır. Taraflar bu olayı öğrendikten sonra azami 6 ay içinde başvuru yapacaklardır.

Uluslararası Adalet Divanı sadece yargı kararları vermekle kalmaz, istişari mütalaa da bildirir, yani danışma görüşü de verir. Yargı yoluna sadece devletler başvurabilirken, istişari mütalaa isteğinde devletler yanında, Uluslararası örgütler ve bireyler ve Birleşmiş Milletler teşkilatının uzman kuruluşları da başvurabilirler. Uluslararası Adalet Divanı'nın mütalaaları istişari ve yol gösterici mahiyette olduğundan yargı kararlarının aksine mutlak olarak bağlayıcı değildir.

III. Diğer Düzenlemeler

1. Frekans Bandlarının Tahsisi ve Jeostasyonel Uydu Yörüngesinin Statüsü

ITU (International Telecommunication Union)'nun bilgi ve haberleşme teknoloji alanında yayınları vardır. 145 yıldır, ITU radyo yayınlarının, uyduların yörüngedeki yerlerini belirleme, dünyadaki haberleşme altyapısının gelişimi üzerine, çok geniş bir alanda haberleşme üzerine çalışmaktadır. İklim değişikliği ve sibergüvenliğin güçlendirilmesine yönelik çalışmaları vardır.

ITU aynı zamanda dünya çapında ve bölgesel çapta sergiler ve forumlar düzenlemektedir (Örneğin; ITU Telecom Dünyası). Dünya devletlerini ve etkili haberleşme şirketlerini bir araya getirerek bilginin paylaşılmasını, genel dünya topluluğu için yararlı teknolojik gelişmeleri anlatmaktadır.

Genişbant internetten, kablosuz internete kadar, havacılıkta ve denizdeki navigasyondan radyo astronomiye kadar, uydu tabanlı meteorolojiye, mobil telefon hatlarına, internet bağlantısından, TV yayınlarına, ITU dünyayı bu alanlarda bağlar.

Cenevre'dedir (İsviçre'dedir) ve 192 üyesi vardır. 700'den fazla da sektör üyesi ve kurum vardır.⁴⁷ ITU üyeliği ülkelere açıktır.

Dünyadaki haberleşmenin çok önemli seviyede olmasından dolayı 140 yıldır ülkelere dünyanın haberleşme network ağının kurulmasında büyük emeği vardır. Telekomünikasyon şirketlerinin seslerinin duyurulmasına önem verir. ITU yapı olarak büyük bir organizasyondur. Bütçesinin en büyük kalemi ise üye devletlerin vermiş oldukları katılım paylarıdır. Bu da bütçenin % 67,3'ünü karşılar⁴⁸.

Uzaya uydu yerleştirmek isteyen ülke ve kuruluşlar son yıllarda çok yoğun olarak artmıştır. Talepler daha çok ekvatorun 36.000 km. uzaklıkta bulunan Jeostasyon (Yer Eşzamanlı) Uydu Yörüngesine olmaktadır. Bu yörünge göreceli sabit iletişim uydularının yerleştirildiği tek yörüngedir ve sınırlı kapasiteye sahiptir. O nedenle bu yörünge uluslararası paylaşımı Birleşmiş Milletlerin bir kuruluşu olan Uluslararası İletişim Birliği (ITU) tarafından hakkeneytle yapılmaya çalışılmaktadır. Uydu projesine sahip ülke ve kuruluşlar, ITU'ya kendi ulusal Radyo-Televizyon yayınlarını düzenleyen kurul aracılığı ile başvurarak, jeostasyon yörüngede uydu pozisyon (koordinat) ve frekans talebinde bulunurlar. ITU bu başvuruyu o pozisyona yakın çalışmakta olan veya daha önce başvurmuş olan projeleri dikkate alarak değerlendirir ve başvuru sahibine tavsiye niteliğinde bu projenin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği yönünde kararını bildirir. ITU'nun kararları teknik ve idari bazda tavsiye (recomondation) niteliğindedir ve yaptırım gücü yoktur. ITU'nun yaptırım gücü olmamasına rağmen kararları çok ciddi teknik çalışmalar sonucu alındığından tüm ülkelere saygı ile kabul edilmektedir⁴⁹.

ITU, bir RTÜK (Türkiye), bir FCC (ABD) veya bir CSA (Fransa) gibi ulusal kuruluş olmayıp, uydu operatörlerine frekans tahsisi konusunda ancak teknik önerilerde bulunabilmekte, belirli bir uydu projesinin kabul veya reddedilmesi gibi karar verememektedir. ITU, her ülkenin kendi egemenliği içinde kendi telekomünikasyon kurallarını kendisi düzenleme hakkına saygılı davranma prensibi içinde üye ülkeleri serbest bırakmıştır. Ve bu amaçla ITU, tavsiye kararları niteliğinde Telsiz Tüzüğü (Radio Regulation) yayınlamıştır. ITU Radyo Komünikasyon Bürosu, Telsiz Tüzüğünde belirtilmiş minimum şartlara uyduğu sürece tüm başvuruları kabul eder. Uydu kuruluşu da, belirli teknik parametrelere uymak zorundadır ve ayrıca seçilen frekans bandının da o hizmet için ayrılmış olması gerekmektedir. ITU'ya başvuruyu da uydu operatörü değil, onun bağlı olduğu ulusal otorite yapmalıdır. ITU Radyo Komünikasyon Bürosu, yeni uydu başvurusunun parametreleri, daha önce başvuran

⁴⁷ Bkz. www.itu.int.

⁴⁸ Bkz. www.itu.int.

⁴⁹ Bkz. www.ekodialog.com

uyduların ve hatta çalışmakta olan uyduların parametreleri ile çakışır ve enterferansa neden bile olsa, başvuruyu reddetme yetkisine sahip değildir⁵⁰.

Aşırı başvuruların iki ana nedeni vardır. Birinci neden, ilerde kullanmak amacıyla bir uydu pozisyonu ve frekans kapmak. Böylece bu parametreleri dokuz yıl kapatmış oluyor. Yani uydu, kağıt üzerinde görünüyor ama kısa vadede gerçekleşecek bir proje değil, ikinci neden, uydu operatörlerinin mevcut pozisyon ve koordinatların ihtiyaçlarına cevap verememe ve yeni yayın alanlarının çıkması endişesine karşı, fazla miktarda pozisyon ve frekansı yedek olarak elde tutmak istemeleri. Bu nedenle “Kağıt Uydular” deyimini subjektif bir deyim. Çünkü realize olmuş, çalışan uydular için de projenin başlangıcında başvuru formu doldurmaları gerekmektedir. Dolayısıyla, hangi proje Kağıt Uydudur, hangisi değildir bunu kestirmek çok güçtür. Fakat tüm başvuruların teknik olarak gerçekleşmesi de imkansız olduğuna göre ITU zor durumda kalmaktadır⁵¹.

2.Uzaktan Algılama (Teledeteksiyon-remote sensing)

Uzaktan algılama, genel anlamda bir cisim hakkında, onunla fiziksel temasta bulunmaksızın, yani uzaktan bilgi elde edebilmektir. Teknik anlamda ise, “yeryüzeyi” hakkında, onunla fiziksel temasta bulunmaksızın, bilgi elde edebilmektir.

Uzaktan algılamanın hedefi yeryüzüdür. Bu amaçla uzaya fırlatılan uydu verileri kullanılmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte uydu verilerinin çözünürlüğü artmaktadır.

Uzaktan algılama şu alanlarda kullanılabilir: Meteoroloji, hidroloji ve hidrografi, tarım, ormancılık, turizm, askeri faaliyetler, afet yönetimi, arama-kurtarma, konum ve yönlendirme, iletişim, harita yapımı, jeoloji, coğrafya, madencilik, deniz ve kara trafiği, araç takibi, balıkçılık.

Uzaktan algılama uydularının çoğu kutupsal yörüngededir. Kutba çok yakın geçerler. Her yörünge dünyanın merkezi etrafında dönmektedir. Yörünge uydunun uzayda izlediği yoldur. Yörünge düzlemi dünyayı tam ortadan ikiye bölmektedir.

⁵⁰ Bkz. www.ekodialog.com.

⁵¹ Bkz. www.ekodialog.com.

Uydular genellikle dairesel hareket ederler. Eğim açısı 45 derecenin üzerindeki yörüngelere kutupsal yörünge denmektedir⁵².

Yerçekimi kanunu gereği yere yakın uydular yere uzak uydulara göre daha hızlı hareket ederler. 200-250 km'nin altı yüksekliklerde atmosfer sürtünmesi yanmaya neden olacağından bu bölgede uydu bulunmaz.

Uzaktan algılama uyduları yeryüzündeki bir noktanın üzerinden yaklaşık 15 günde bir geçerler.

Uydu verilerinin birleştirilmesine mozaik deniyor. Uydudan alınan veriler belli kurallara göre birleştirilirse bu görüntü elde edilebiliyor. Önemli olan üst üste çakışacak şekilde görüntülerin alınması ve hassas şekilde bindirme yapılarak mozaikleme yapılır. Uydu görüntülerinde de her defasında bir önce görüntüsü alınan bölgenin daha batısından geçilerek görüntü alınır. Daha sonra bu görüntüler birleştirilerek daha geniş bir alanın görüntüsü elde edilmiş olur.

3. Atmosfer-ötesi Uzaydan Askeri Amaçlarla Yararlanma

Uzay faaliyetlerinin genel olarak “barışçı maksatlarla” yapılması gerek doktrinde, gerekse Devletlerce benimsenmiş ana ilkedir.

Başlangıçta basit keşif uyduları ve haberleşme uydularının kullanımı ile yalnız süper güçler için bir prestij/caydırıcılık unsuru olan uzay faaliyetleri, günümüzde ülkelerin ekonomik ve askeri imkanları açısından hayati bir önem kazanmıştır. Bugün uzaya konuşlandırılan sistemler; stratejik/taktik hedeflerin tespit ve teşhisi, güvenli ve hızlı veri iletişimi, seyrüsefer ve ihbar-ikaz gibi konularından, uzaydan kuvvet kullanımına kadar birçok alanda muadili olmayan olanaklar sunmaktadır. Kısacası, geliştirilen hava ve uzay gücü konsepti ile, 20'nci yüzyıl sonlarında hava savunması uzay kabiliyetleri ile birlikte ele alınmaya başlanmış böylece uzay, geleceğin hareket ortamı ve harbin dördüncü boyutu olarak nitelendirilmiştir⁵³.

Uzaydan askeri amaçlarla yararlanma konusunda, Uzay Antlaşmasında bulunan yasak ay ve diğer gök cisimleri üzerinde bulunmaktadır. Barış ve güvenliğin korunması amacıyla ve savunma amaçlı olarak uzay yörüngelerine askeri silah yerleştirilmesi, aslında bu silahın sahibi olan ülke açısından bu amaçları taşımaktadır. Ancak diğer

⁵² HUTEN, Derya Maktav, 2009-2010 Ders Notları.

⁵³ <http://www.hvkk.tsk.tr/PageSub/Calismalarimiz/Projeler/UzayCalismalari.asp>.

lkeler tarafından böyle bir silahlanma, saldırgan bir tutum olarak nitelendirilebileceği gibi, aynı amaçla misilleme yapılması da mümkündür. Bu ise uzayın gereksiz yere bir çok ülke tarafından silahlanmasına yol açabilecektir. Bunun ise istenmeyen bir durum ve gereksiz bir silahlanmaya yol açacağı açıktır. Ülkelerin askeri açıdan güçlenme ve silahlanma için ayırdıkları paylar göz önüne alındığında, uzaydaki bu yöndeki bir silahlanma bu payın gereksiz yere artmasına yol açacak, bu ise bütün insanlığın hayırına olmayacaktır. Askeri harcamaların artması, insanların diğer sosyal ihtiyaçlarının daha az karşılanmasına da yol açacaktır. Tüm bunların yanında devletlerin geçici olarak uzayda ay ve diğer gök cisimleri üzerinde olmamak kaydıyla askeri manevra yapması ise aynı gerekçelerle istenmeyen bir durumlara yol açabilir. Ancak bu açıklamalar hukuki olmaktan çok devletlerin ve uluslar arası politik tercihlere dayanmakta ve bu görüşün aksi ileri sürülebilmektedir.

Bazı yazarlar, şimdiki politik şartlar altında, Uzayın “barışçı maksadlarla kullanımı” teriminin yorumlanmasındaki imkansızlığı göz önünde tutarak, gözetleme uyduları meselesinin de bir “meşru savunma” ya da “saldırı” hazırlığı şeklinde, oldukça sübjektif kıstaslarla çözümlenemeyeceği kanısındadırlar. Goldie, gözetlemenin bir meşru savunma mı yoksa saldırı mı olduğu sorusuna şöyle karşılık vermektedir: “Gözetleme, kendi başına ele alınırsa ancak belirli niteliği olmayan (neutral) bir eylem sayılabilir. Gözetleme, uyarmak için yapılabileceği gibi, bir saldırı işareti vermeye de yarayabilir”⁵⁴.

Bugün 50’nin üzerinde ülkenin uzay kabiliyetine sahip olduğu bilinmektedir. Uzay genelde gelişmiş ülkeler tarafından kullanılmakla birlikte halen 53 ülkeye ait 1.100’den fazla şirket uzayda faaliyet göstermektedir.²⁸¹ Uzay faaliyetleri bilimsel ve teknolojik uygulamaların ötesine genişlemekte, kapsamı büyümekte, beraberinde yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır. Devletler hangi dereceye kadar uzayda rol almalıdır? Fırlatma hizmetlerinin özel şirketler tarafından verilmesi ekonomik olarak mümkün müdür? Muhabere alanında olduğu gibi başka hangi alanlarda uzayda ticari faaliyetlerde bulunulabilir? Doğrudan yayın yapan uydular ülkelerin egemenlik haklarını ihlal ediyor mu? Yarış halinde bulunan ülkeler arasında kritik teknoloji transferi yapmadan işbirliği yapmak mümkün müdür? GEO’ya⁵⁵ uydu yerleştirmenin en adaletli yöntemi nedir? Uzayın silahlandırılması ne gibi tehlikeler içermektedir? Uydular kendilerini koruyabilirler mi? Görüleceği üzere başlangıçta bilimsel-teknolojik cephe olan uzay, artan bir şekilde politik-diplomatik, ekonomik ve askeri bir cephe haline gelmektedir⁵⁶.

⁵⁴ MERAY, Seha, L. Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 215.

⁵⁵ Geo-stationary Orbit (Yer Uyumlu Yörünge).

⁵⁶ İBAS, Selahattin, Uzayın Askeri Kullanımı ve Silahsızlandırılması, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar arası İlişkiler Anabil Dalı Doktora Tezi, Ankara 2007, s. 179.

Uzay sistemlerinin, kullanan tarafa büyük bir caydırıcılık sağladığı, dünyanın herhangi bir bölgesine sınırsız erişim olanağı yarattığı ve kullanan tarafa önemli üstünlükler getirdiği iyi bilinmekte, bu nedenle de gelişmiş birçok ülkenin uzay imkan ve kabiliyetlerine sahip olmaya öncelik verdiği, ulusal programlarına ivme kazandırdıkları görülmektedir. Uzayda kazanılan yetenek; hareket alanının gerçek zamanlı resminin görülmesini sağlayarak harbin sevk/idaresini kolaylaştırmakta, bilgi üstünlüğü harbinde önemli rol oynamakta ve başarıya doğrudan etki etmektedir. Ayrıca uzay kabiliyeti; milli stratejinin uygulanmasını destekleyecek bilginin toplanmasına, ihtiyaç makamlarına süratle dağıtılmasına, hareket alanının korunması ile icra edilecek müşterek hareketin komuta-kontrolüne, iletişim-istihbarat ve keşfine (C4ISR) önemli katkılar sağlamaktadır.

GPS sistemlerinin kara ve hava unsurları tarafından etkinlikle kullanılmasına sahne olan 1991'deki Çöl Fırtınası Harekatı, ilk uzay savaşı olarak adlandırılmaktadır. Bu harekatta; ABD Milli İstihbarat Ofisi (National Reconnaissance Office-NRO) yerleştiği casus uydular ile istihbarat sağlayarak bilgi üstünlüğünü tesis etmiş, ayrıca, Savunma Destek Programı (Defense Support Program-DSP) kapsamında ihbar ikaz uydularını balistik füzelerin fırlatılış anından itibaren (Theater Ballistic Missile-TBM) tespitinde kullanmıştır. Afganistan harekatına katılan 10,000 ABD askerinin, 500 Mb/s band genişliğini kullandığı, görüntü istihbaratı kapsamında ise, hareketin ilk aylarında 400.000 Km² lik alanın uydulardan görüntülendiği ifade edilmektedir⁵⁷.

ABD'nin yıllık uzay bütçesi yaklaşık 36 milyar \$'dır. Uzay Güvenliği Projesi'ne göre bu miktar, dünyanın geri kalanının tamamının bu alanda yaptığı harcamaların %73'ünü oluşturmaktadır. Bu ülkeler arasında Çin, Rusya, AB, Japonya ve Hindistan da bulunmaktadır. Yakın bir gelecekte olmasa da belli bir noktada bir Washington yönetimi veya diğeri, Amerikalıları ve özellikle ülkeyi yöneten elitleri Rusya, Çin veya her ikisinin ABD hegemonyasını tehdit ettiğine ve hayatta kalmak için Büyük Amerika'nın Cennet'e yayılması gerektiğine ikna edecektir. Bu iki ülkeye karşı İkinci Soğuk Savaş devam ettiğinden beri bahane oluşturulması süreci başlamıştır⁵⁸.

ABD'nin 1967 Tarihli Dış Uzay Antlaşması'nın imzalayıcısı olmasıdır. Buna göre ABD, Dünya çevresindeki yörüngeye nükleer silah veya kitle imha silahı (kimyasal veya biyolojik) taşıyan herhangi bir nesneyi yerleştiremeyecek, bu tür silahları gök cisimlerine veya herhangi bir şekilde dış uzaya yerleştiremeyecektir.

Bu nedenle bu aşamada ABD'nin askeri uzay programı konvansiyonel savaşa dayanmakta, kitle imha silahlarına dayanmamaktadır. Ancak birkaç düzenlemeyle bu durum değiştirilebilir. Örneğin Irak işgalinin ilk günlerinde Pentagon'un Bağdat'a

⁵⁷ <http://www.hvkk.tsk.tr/PageSub/Calismalarimiz/Projeler/UzayCalismalari.asp>.

⁵⁸ <http://www.bilimarsivi.com/amerika-uzaya-silah-sistemleri-yerlestiriyor/>.

yönelik gerçekleştirdiği “şok ve dehşet” bombalamasının %70’den fazlası eşgüdümlüydü ve uzaydaki askeri uydular aracılığıyla hedeflere gönderilmişti. Bu bombalar konvansiyonel patlayıcılardı, ancak uzaydan fırlatılmadığı sürece uydular nükleer silahları da yönlendirebilirdi⁵⁹.

ABD, dış uzayın barışçıl amaçlarla ve tüm insanlık yararına bütün devletler tarafından incelenmesini ve kullanılmasını kabul etmektedir. Bu ilkeyle uyum içinde “barışçıl amaçlar”, ulusal çıkarlarını gözetirken ABD’nin savunma ve istihbarat bağlantılı faaliyetlerine imkan vermektedir.

Moskova ve Pekin, yıllardır dış uzayın silahlandırılmasını uluslararası arenada engelleme çağrısı yapmaktadır. Bu silahlar arasında askeri keşif sistemleri, iletişim uyduları ve kitle imha silahlarının yanı sıra konvansiyonel silahlar bulunmaktadır. 2002 yılında Çin ve Rusya; Vietnam, Suriye, Endonezya, Belarus ve Zimbabve’nin işbirliğiyle, BM’ye, uzayın silahtan tamamen arındırılması için “Dış Uzayın Silahlandırılmasının ve Uzay Nesnelere Karşı Güç Kullanımının Önlenmesi” başlıklı bir anlaşma önerisi sunmuştur. ABD böyle bir anlaşma olasılığını reddetmekle kalmadı, konuyu tartışmayı bile reddetti.

Uzayda silahlanma yarışını önlemeye yönelik bir dizi başka öneri de sunulmuş ve büyük bir çoğunluk sağlanmıştır.

Örneğin 2000 yılında, Dış Uzayda Silahlanma Yarışının Önlenmesi hakkındaki bir karar 163’e karşı 0 oyla kabul edilmiş, Mikronezya, İsrail ve ABD oylamaya katılmamıştır. 2003 yılında BM’de uzayda silahsızlanma yarışını önlemeye yönelik yapılan oylamada 174’e karşı 4 karşı oy verilmiş, Marshall Adaları “Büyük Üçlüye” katılmış ve bu dört ülke hayır oyu vermiştir. Geçen yıl aynı konu hakkında yapılan oylamada 166’a karşı 1 oyla karar kabul edilmiştir. İsrail çekilmiş, ABD “hayır” oyu kullanmıştır.

Washington, 1967 Dış Uzay Antlaşması’nın ve diğer yasal önlemlerin yeni bir antlaşmayı gereksiz hale getirdiğini iddia etmektedir. Bu antlaşma, savaş alanlarına bağlantı sağlayan uydularla ve kitle imha silahlarından başka silahlar aracılığıyla ABD’nin uzayı silahlandırmasına olanak vermektedir. Dünyanın geri kalanının büyük çoğunluğu uzayın askerileştirilmesine karşı çıkmaktadır⁶⁰.

⁵⁹ <http://www.bilimarsivi.com/amerika-uzaya-silah-sistemleri-yerlestiriyor/>.

⁶⁰ <http://www.bilimarsivi.com/amerika-uzaya-silah-sistemleri-yerlestiriyor/>.

Bugün uzaya konuşlandırılan sistemler; stratejik/taktik hedeflerin tespit ve teşhisi, güvenli ve hızlı veri iletişimi, seyrüsefer ve ihbar-ikaz gibi konularından, uzaydan kuvvet kullanımına kadar birçok alanda, benzeri olmayan olanaklar sunmaktadır⁶¹.

Avrupa Uzay Ajansı (ESA) çerçevesini aşma gereğinin bilincine vardığı kurumsal alan düzeyinde bunu yapmaya başlamıştır. 16 Kasım 2000 tarihinde Uzay Avrupa'sı bakanlarının Avrupa Uzay Ajansı (ESA) ve Avrupa Komisyonunun birlikte hazırladıkları bir uzay stratejisini kabul etmeleri, bu bakımdan çok anlamlıdır. Bundan böyle Avrupa'nın uzay politikasının tanımlanması ve hayata geçirilmesi konusuna Avrupa Uzay Ajansı (ESA) yanında dahil olan Avrupa Birliği, kıta Avrupa'sının Amerika Birleşik Devletleri ile boy ölçüşebilir bir uzay gücü olma istencini kesin olarak belirtebilecek siyasal bir merci oluşturmaktadır. Bu yeni kurumsal oluşumun, ortak güvenlik ve savunma biçimlerine uzayın katkısı hakkında, Avrupa Uzay Ajansı (ESA) bünyesinde olanaksız olan bir tartışmanın açılmasını da sağlaması gerekecektir. Bundan başka, uzay konusunda Avrupa'nın teknik kaynaklarının mümkün olan en iyi koşullara getirilmesi sürecinin başlamasını da sağlamıştır⁶².

Alabildiğine rekabetçi hale gelmiş bir uzay sektöründe, Avrupa'nın elinde bugün, Amerika Birleşik Devletleri'nin tam anlamıyla güvenilir tek alternatifi olmayı sürdürebilmek için çok sayıda koz vardır. Bu konumunu korumayı, toplumun yeni gereksinimlerine birtakım çözümler getirmek için Avrupa'yı oluşturan devletlerin tümünün sahip oldukları yetkinliklerden yararlanıp, onları kullanan istenççi bir kamu eylemi sürdürerek başaracaktır. Avrupa'nın en başta gelen uzay gücü olan Fransa, kendi adına, bu stratejinin hayata geçirilmesi için Avrupa'nın en tepkisel halkası olma arzusu içindedir.

IV. Türkiye'nin Durumu

1. Türkiye'nin 1967 Uzay Antlaşması Karşısındaki Konumu

Türkiye, 1967 Uzay Antlaşması'nı Londra ve Moskova'da imzalamış ve buna 27 Mayıs 1968 tarihinden geçerli olmak üzere taraf olmuştur. Milletlerarası Antlaşmaların Yapılması, Yürürlüğü ve Yayınlanması ile Bazı Antlaşmaların Yapılması için Bakanlar Kurulu'na Yetki Verilmesi Hakkındaki 244 sayılı Kanun'un⁶³ 3'üncü maddesine göre;

⁶¹ <http://www.hho.edu.tr/huten/2003->

2004%20seminer%20internet/hilmi%20k.%20kavuncu/hilmi%20kavuncu-uzayin%20askeri%20boyutu%20ve%20uzay%20silahlari%20%5Bword%5D.pdf

⁶² <http://www.ambafrance-tr.org/spip.php?article944>.

⁶³ Kabul Tarihi: 31.05.1963, R.G. Tarihi: 11.06.1963, Sayı: 11425.

milletlerarası antlaşmaların onaylanması, bunlara katılma, bunların feshini ihbar etmemek suretiyle yürürlük süresini uzatma, Türkiye Cumhuriyetini bağliyan bir Milletlerarası Antlaşmanın belli hükümlerinin yürürlüğe konulması için gerekli bildirimleri yapma, milletlerarası antlaşmaların uygulama alanının değiştiiğini tesbit etme, bunların hükümlerinin uygulanmasını durdurma ve bunları sona erdirmeye, Bakanlar Kurulu kararnamesiyle olacaktır. 3'üncü maddenin verdiği bu yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulu 01.05.1968 tarih ve 6/9999 sayılı kararıyla bu antlaşmanın, memleketimiz yönünden 27.03.1968 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe girmesi uygun bulunmuştur. Dolayısıyla Anayasanın 90'ıncı maddesine göre usulüne göre onaylanmış olan bu antlaşma kanun hükmünde olup, uyulması zorunlu bir mevzuat hükmü haline gelmiştir. Hatta Anayasa'nın 90'ıncı maddesi hükmüne göre bu antlaşma metninin Anayasaya aykırılığı dahi iddia olunamayacaktır⁶⁴. Dolayısıyla bugün itibariyle Türkiye bu antlaşmaya uymakla mükelleftir. Aksi takdirde Uluslararası Adalet Divanı'na gidilmesi ve yaptırımlarla karşı karşıya kalması gündeme gelebilecektir. Antlaşmanın 16'ncı maddesine göre ise Türkiye her zaman bu antlaşmadan çekilebilir. Ancak çekilme bildirimini Saklayıcı Hükümetler'e yapılacak tebligatla yapılmasından bir yıl sonra çekilme yürürlüğe girecektir.

2. Türkiye'nin 1968 Kurtarma Antlaşması Karşısındaki Konumu

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 19 Aralık 1967 tarihli ve 2345 sayılı Kararı ile kabul edilen ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından 1968 yılında imzalanan "Astronotların Kurtarılması, Astronotların ve Uzaya Fırlatılmış Olan Araçların Geri Verilmeleri Hakkında Antlaşma"nın beyanda bulunulmak suretiyle onaylanması 5153 sayılı Kanunla⁶⁵ uygun bulunarak, antlaşma Türkiye açısından yürürlüğe girmiştir.

⁶⁴ Anayasa Madde 90 son fıkrası: Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.

⁶⁵ R.G. Tarihi: 07.05.2004, Sayı: 25455. Uygun bulmaya ilişkin Kanun Tasarısının Genel Gerekçesi şu şekildedir: Ülkemizin, uzayın barışçı amaçlarla kullanımı alanında son yıllarda önemli mesafe katetmesine rağmen, konuyla ilgili uluslararası sözleşmelerin ve antlaşmaların bazılarında taraf olmamasının uzayla ilgili faaliyetler konusunda yarattığı güçlükleri gidermek amacıyla söz konusu sözleşmelere ve antlaşmalara taraf olunması hususunda ilgili makamlarımızla görüş birliğine varılmıştır.

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, Türkiye bu antlaşmanın hükümlerini yalnızca diplomatik ilişkisi bulunan Taraf Devletlere karşı uygulayacağını beyan etmiştir.

Anayasanın 90'ncı maddesine göre usulüne göre onaylanmış olan bu antlaşma kanun hükmünde olup, uyulması zorunlu bir mevzuat hükmü haline gelmiştir. Hatta Anayasa'nın 90'ncı maddesi hükmüne göre bu antlaşma metninin Anayasaya aykırılığı dahi iddia olunamayacaktır. Dolayısıyla bugün itibariyle Türkiye bu antlaşmaya uymakla mükelleftir. Aksi takdirde Uluslararası Adalet Divanı'na gidilmesi ve yaptırımlarla karşı karşıya kalması gündeme gelebilecektir. Antlaşmanın 16'ncı maddesine göre ise Türkiye her zaman bu antlaşmadan çekilebilir. Ancak çekilme bildirim Saklayıcı Hükümetler'e yapılacak tebligatla yapılmasından bir yıl sonra çekilme yürürlüğe girecektir.

3. Türkiye'nin 1972 Sorumluluk Antlaşması Karşısındaki Konumu

Bu antlaşma 28.04.2004 tarih ve 5105 sayılı Kanunla⁶⁶, beyanda bulunulmak suretiyle katılmamız uygun bulunmuştur⁶⁷.

Öte yandan, söz konusu uluslararası sözleşme ve antlaşmalara taraf olunması, kuruluş çalışmaları son safhasında bulunan Türk Uzay Kurumunun faaliyetlerinin etkinliği ve uzayla ilgili faaliyetlerin uluslararası hukukî bir zemine oturtulabilmesi açısından da önem taşımaktadır.

Ülkemizin uzay alanındaki faaliyetleri her geçen gün artmaktadır. Halen uzayda dört uydumuz bulunmaktadır. Türk Uzay Kurumunun kurulması ve altyapının oluşturulması ile birlikte, 10-15 yıl içerisinde uzayda daha fazla uydumuzun olacağı ve bir Türk Astronotun yetiştirilebileceği de gözönüne alındığında, bu antlaşma, ülkemizin menfaatlerinin ve hukuksal haklarının korunması bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca, uzaya fırlatılan her araç, fırlatan ülkenin/ülkelerin toprak parçası olarak kabul edildiğinden, bu antlaşma ile, uzaya fırlattığımız araçlar ile ilgili haklarımızın ve yükümlülüklerimizin belirlenmesi de sağlanacaktır.

⁶⁶ R.G. Tarihi: 04.05.2004, Sayısı: 25452.

⁶⁷ Kanun Tasarısının Gerekçesi şu şekildedir: Uzayın barışçı amaçlarla kullanımı alanında önemli mesafe almış olan ülkemizin halihazırda dünya yörüngesinde üç uydusu bulunmaktadır. Önümüzdeki yıllarda 4 uydunun daha uzaya fırlatılması sözkonusu olup, bunlardan ilki, 2003 yılında yörüngeye oturtulacak olan TÜBİTAK-BİLTEN uzaktan algılama uydusudur.

Uydu kullanımı alanında ileri bir aşamaya gelmiş olan ülkemiz, bu alandaki uluslararası faaliyetleri ve hukuki sorumluluğu düzenleyen temel sözleşmelerden biri olan, 1 Eylül 1972 tarihinde yürürlüğe

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, Türkiye bu antlaşmanın hükümlerini yalnızca diplomatik ilişkisi bulunan Taraf Devletlere karşı uygulayacağını beyan etmiştir.

Anayasanın 90'ncı maddesine göre usulüne göre onaylanmış olan bu antlaşma kanun hükmünde olup, uyulması zorunlu bir mevzuat hükmü haline gelmiştir. Hatta Anayasa'nın 90'ncı maddesi hükmüne göre bu antlaşma metninin Anayasaya aykırılığı dahi iddia olunamayacaktır. Dolayısıyla bugün itibariyle Türkiye bu antlaşmaya uymakla mükelleftir. Aksi takdirde Uluslararası Adalet Divanı'na gidilmesi ve yaptırımlarla karşı karşıya kalması gündeme gelebilecektir. Antlaşmanın 27'nci maddesine göre ise Türkiye her zaman bu antlaşmadan çekilebilir. Ancak çekilme bildirim Saklayıcı Hükümetler'e yapılacak tebligatla yapılmasından bir yıl sonra çekilme yürürlüğe girecektir.

4. Türkiye'nin 1975 Tescil Antlaşması Karşısındaki Konumu

Bu antlaşmaya 28.04.2004 tarihinde kabul edilen 5151 sayılı Kanunla⁶⁸ beyanda bulunulmak suretiyle katılmamız uygun bulunmuştur⁶⁹.

girmiş bulunan Uzay Cisimlerinin Verdiği Zarardan Dolayı Uluslararası Sorumluluk Hakkında Sözleşmeye taraf değildir. Sözleşmenin akdedildiği dönemde uydusu bulunmayan ülkemizin uzayın barışçı amaçlarla kullanımına ilişkin sözleşmelere taraf olması pratikte bir önem ve ivedilik arzemediğinden, bu Sözleşmeye de zamanında taraf olunmamıştır.

Halihazırda üç uydusu bulunan ve önümüzdeki yıllarda 4 uydusu daha yörüngeye yerleştirilecek olan ülkemiz, Uzay Cisimlerinin Verdiği Zarardan Dolayı Uluslararası Sorumluluk Hakkında Sözleşmeye taraf olmadığı için, uydularımıza, hava taşıtlarımıza, gerçek veya tüzel kişilerimize karşı uzay cisimlerinden kaynaklanan zarar oluşması halinde, uluslararası hukukî korumadan yoksun bulunmaktadır.

Uydularımızın, hava taşıtlarımızın, gerçek veya tüzel kişilerimizin uzay cisimlerinden kaynaklanan bir zarara uğraması halinde, bu zararın uluslararası sözleşmelerle belirlenmiş yol ve yöntemlerle tazmin edilebilmesi için Uzay Cisimlerinin Verdiği Zarardan Dolayı Uluslararası Sorumluluk Hakkında Sözleşmeye taraf olmamızda yarar görülmektedir.

Uzay Cisimlerinin Verdiği Zarardan Dolayı Uluslararası Sorumluluk Hakkında Sözleşmeye, imzalama ve onay yoluyla taraf olmak için Sözleşmede belirlenen süre geçmiş olduğu cihetle, bu Sözleşmeye katılım yoluyla taraf olmamız gerekmektedir.

⁶⁸ R.G. tarihi: 04.05.2004, Sayı: 25452.

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, Türkiye bu antlaşmanın hükümlerini yalnızca diplomatik ilişkisi bulunan Taraf Devletlere karşı uygulayacağını beyan etmiştir.

Anayasanın 90'ıncı maddesine göre usulüne göre onaylanmış olan bu antlaşma kanun hükmünde olup, uyulması zorunlu bir mevzuat hükmü haline gelmiştir. Hatta Anayasa'nın 90'ıncı maddesi hükmüne göre bu antlaşma metninin Anayasaya aykırılığı dahi iddia olunamayacaktır. Dolayısıyla bugün itibariyle Türkiye bu antlaşmaya uymakla mükelleftir. Aksi takdirde Uluslararası Adalet Divanı'na gidilmesi ve yaptırımlarla karşı karşıya kalması gündeme gelebilecektir. Antlaşmanın 11'inci maddesine göre ise Türkiye her zaman bu antlaşmadan çekilebilir. Ancak çekilme bildirimini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tebliğ edilmesinden bir yıl sonra çekilme yürürlüğe girecektir.

⁶⁹ Tasarımın gerekçesi şu şekildedir: Uzayın barışçı amaçlarla kullanımı alanında önemli mesafe almış olan ülkemizin halihazırda dünya yörüngesinde üç uydusu bulunmaktadır. Önümüzdeki yıllarda 4 uydunun daha uzaya fırlatılması söz konusu olup, bunlardan ilki, 2003 yılında yörüngeye oturtulacak olan TÜBİTAK-BİLTEN uzaktan algılama uydusudur.

Uydu kullanımı alanında önemli gelişmeler kaydetmiş olan ülkemiz, bu alandaki uluslararası faaliyetleri ve hukukî sorumluluğu düzenleyen temel sözleşmelerden biri olan, 15 Eylül 1976 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan Uzaya Fırlatılan Cisimlerin Tescili Sözleşmesine taraf değildir. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler bünyesinde müzakere edilerek Genel Kurul tarafından kabul edilmiş ve üye ülkelerin imzasına açılmıştır. Sözleşmenin akdedildiği dönemde uydusu bulunmayan ülkemizin uzayın barışçı amaçlarla kullanımına ilişkin sözleşmelere taraf olması pratikte bir önem ve ivedilik arz etmediğinden, bu Sözleşmeye de zamanında taraf olunmamıştır.

Ancak, Türkiye'nin halen dünya yörüngesinde bulunan üç uydusu, Uzaya Fırlatılan Cisimlerin Tescili Sözleşmesine taraf olmadığımız için ülkemiz adına tescil edilememiştir. İlki 2003 yılında olmak üzere, önümüzdeki yıllarda 4 uydumuzun daha uzaya gönderileceği gözönünde tutularak, uydularımız üzerindeki egemenliğimizin resmî ve hukukî olarak uzayda da sürdürülmesini sağlamak amacıyla, Uzaya Fırlatılan Cisimlerin Tescili Sözleşmesine taraf olmamızın uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Uzaya Fırlatılan Cisimlerin Tescili Sözleşmesine, imzalama ve onay yoluyla taraf olmak için Sözleşmede belirlenen süre geçmiş olduğu cihetle, bu Sözleşmeye katılım yoluyla taraf olmamız gerekmektedir.

5. Türkiye'nin 1979 Ay Antlaşması Karşısındaki Konumu

Dışışleri Bakanlığı'nca hazırlanan "Devletlerin Ay'da ve Diğer Gök Cisimlerdeki Faaliyetlerini Düzenleyen Antlaşma'ya Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı" Bakanlar Kurulu kararı ile 22.12.2003 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur⁷⁰. Esas komisyon olan Dışışleri Komisyonuna ve tali komisyon olan Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu'na 16.10.2007 tarihinde girmiş, 25.6.2010 tarihinde çıkmıştır. Esas komisyon olan Dışışleri Komisyonu raporunu vermiştir. Dışışleri Komisyonunun tasarı hakkındaki raporu olumlu olup, tasarının tümü oybirliğiyle kabul edilmiştir. Tasarı Mart 2011 tarihinde yasalaşmıştır.

Yukarıda hukuki değerlendirme kısmında da belirtildiği üzere, antlaşmanın 19'uncu maddesine göre katılan devletler açısından yürürlüğe girebilmesi için onay belgesinin tevdi edilmesi gerekmektedir. Buna göre, antlaşmanın bizim açımızdan yürürlüğe girebilmesi için onay belgesinin, saklayıcı kurum olan Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilmesi gerekmektedir. Antlaşmanın onay belgesinin tevdi edilebilmesi için ise ulusal iç hukuktaki TBMM tarafından katılmamızın uygun bulunması ve bu konuda bir kanun çıkarılması gerekmektedir. Bu süreç Mart 2011 tarihinde tamamlanmıştır. Yasalaşma sürecinden sonra onay belgesinin saklayıcı kuruma⁷¹ tevdiinden otuzuncu gün sonra bağlayıcı hale gelecektir⁷².

⁷⁰ Tasarının gerekçesi şu şekildedir: Bu antlaşma, esas itibariyle Türkiye'nin gelecek dönemde uzay alanında belirleyeceği politikalar, kazanacağı yetenek ve imkanlarla ilgili olup, ülkemizin Türk Uzay Kurumu veya başka kurumlar vasıtasıyla uzayda gerçekleştirebileceği çalışmalar ve araştırmalar bu Antlaşma kapsamında yürütülecektir.

Öte yandan, sözkonusu uluslararası antlaşmalara taraf olunması, kuruluş çalışmaları son safhasında bulunan Türk Uzay Kurumu'nun faaliyetlerinin etkinliği ve uzayla ilgili faaliyetlerin uluslararası hukuki bir zemine oturtulabilmesi açısından da önem taşımaktadır.

Ayrıca, uluslararası uzay sözleşmeleri ve antlaşmaları ile, devletlerin uzayda hükümler hakkının bulunmadığını ve her devletin diğerlerinin haklarına uyarak Ay ve Diğer Gök Cisimlerini barışçı amaçlarla serbest olarak kullanabileceği hususları güvence altına alınmıştır. Bu nedenle, bu antlaşma, ülkemizin Ay ve Diğer Gök Cisimlerine yönelik menfaatlerinin ve haklarının korunması bakımından da önem arz etmektedir.

⁷¹ Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne.

⁷² Kanun tasarısında beyanda bulunulmak suretiyle katılmamız öngörülmektedir. Bu beyan şu şekildedir: Türkiye bu antlaşmanın hükümlerini yalnızca diplomatik ilişkisi bulunan Taraf Devletlere karşı uygulayacağını beyan etmektedir.

V. Genel Olarak Düzenlemelerin Hukuksal Bağlayıcılığı

Yukarıda incelenen beş antlaşmada da bu konu ayrı ayrı incelendi, ancak konunun önemine binaen burada ayrı bir başlık açılması gereği bulunmaktadır. Beş antlaşmada⁷³ usulüne göre onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle bu antlaşmalar Anayasamızın 90 ncı madde hükmüne göre kanun hükmündedir. Hatta bu antlaşmaların Anayasaya aykırılıkları ileri sürülemez olduğundan, kanunların bir kademe üstünde olduğu bile söylenebilir. Bu açıdan bu antlaşmalara uymamız gerekmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, bir kanunun başka bir kanunla her zaman için değiştirilebileceği düşünüldüğünde, bu kanunların sonraki kanunlarla yürürlükten kaldırılabilirliği düşünülebilir. Ancak uluslararası hukukta geçerli olan kurallara göre bir antlaşmadan çekilebilmek için o antlaşmalarda yer alan özel hükümlere uymak gerekmektedir. Bu belirtilen beş antlaşmada da çekilmeye ilişkin özel hükümler bulunmaktadır. Bu nedenle sonraki kanunlarla, bu onay kanunları yürürlükten kaldırılrsa dahi, antlaşmalardaki çekilmeye ilişkin hükümler uyarınca antlaşmalardan çekilmediği sürece bu antlaşmalarla bağlı kalmaya devam edecektir.

Bu antlaşmalarda antlaşmalardan her zaman çekilmek mümkündür. Ancak çekilme bildirimini ulaşmasından itibaren bir yıl sonra yürürlüğe girecektir. Dolayısıyla çekilme bildirimini yapılmasından sonra bir yıl daha antlaşmayla bağlı kalmaya devam olunacaktır.

Antlaşmalardan çekilme bildirimini yapılmadığı ve çekilme süresi beklenip bir yıllık süre dolmadan bu antlaşmalara uyma yükümlülüğü devam ettiği için, Uluslararası alanda bağlayıcılıkları da devam edecektir.

Ancak bu antlaşmalar yürürlükte olduğu ve bağlayıcı olduğu sürece, uygulanmama veya uymama durumunda ne gibi sonuçların doğacağı ise ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Bu durumda ilk akla gelen hukuki yaptırım Uluslararası Adalet Divanı'na başvurulması yaptırımıdır. Uluslararası Adalet Divanı'na başvuru halinde ise, bu Divanın kararlarına uymakla mükellef durumda olacağız. Bu nedenle yukarıda Birleşmiş Milletler konusu incelenirken Uluslararası Adalet Divanı'na geniş bir yer ayrılmıştır. Burada yukarıdaki kısma atıf yapılmakla birlikte aşağıdaki açıklamaları belirtmekte fayda bulunmaktadır.

Uluslararası yargıya sadece devletler başvurabilirler, diğer Uluslararası hukuk suheleri başvuramazlar. Uluslararası Adalet Divanı'nın kararları bağlayıcıdır. Mahkeme kararları kesin hüküm olup Uluslararası yargının üstünde bir üst yargı organı yoktur.

⁷³ Bu antlaşmalar: 1967 Uzay Antlaşması, 1968 Kurtarma Antlaşması, 1972 Sorumluluk Antlaşması, 1975 Tescil Antlaşmasıdır.

Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 94 ncü maddesinde Uluslararası Adalet Divanı kararının gereği yerine getirilmediği takdirde bundan zarar gören tarafın konuyu Güvenlik Konseyi gündemine getirebileceği hükmü vardır. Dolayısıyla Güvenlik Konseyi tarafından gündeme alınması ve karara bağlanması mümkündür. Bu ise antlaşmaya uymayan devletlerin Uluslararası yaptırımlarla karşı karşıya kalması sonucuna doğuracaktır.

Yukarıda belirtilen hususlar, beş antlaşma içinde geçerli olup, Türkiye anlaşmalara uymakla mükelleftir.

VI. Düzenlemelerde Yargısal Yollar

Uzay Antlaşmasında Uluslararası Adalet Divanına başvuru konusunda antlaşmada herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Yargı ile ilgili olarak sadece 8'inci maddenin birinci fıkrasında bir hüküm bulunmaktadır. Bu hüküm şu şekildedir: Uzaya fırlatılan bir cismin tescil edilmiş bulunduğu antlaşmaya taraf bir devlet, sözkonusu cisim ve bu cismin personeli üzerindeki “yargı hakkı” ve denetlemesini, bu cisim uzayda veya bir gök cisminde bulunduğu sırada da muhafaza edecektir. Burada bahsi geçen “yargı hakkı”, Uluslararası Adalet Divanı'na ilişkin bir yargı hakkı olmayıp, tescilin yapıldığı antlaşmaya taraf devletin iç yargısını kastettiği düşünülmektedir. Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisi konusunda ise şunlar söylenebilir: Taraf devletlerin (ve taraf olmamalarına rağmen bu antlaşmaya göre kendilerine hak tanınan diğer devletlerin) Uluslararası Adalet Divanı'nın yargılama yetkisini kabul etmiş olmaları şartıyla, bu antlaşmanın uygulanmasına ilişkin sorunlar için Uluslararası Adalet Divanı'na başvurulabileceği düşünülmektedir. Ayrıca antlaşmanın uygulanmasına ilişkin olarak aynı yargı organından, devletler yanında, Uluslararası örgütler ve bireyler ve Birleşmiş Milletler teşkilatının uzman kuruluşları tarafından istişari mahiyette görüş de talep edilebilecektir.

Sorumluluk Antlaşması'nda ise zararın tazmininin diplomatik yollardan sağlanamaması halinde kurulacak komisyon tarafından verilecek kararlar da bağlayıcı niteliktedir. Bu nedenle bu kurulacak komisyonca verilecek kararların bağlayıcı olduğu da dikkate alındığında, bu antlaşmada ihtiyari bir tahkim bulunduğu söylenebilir. Ancak antlaşmanın 19'uncü maddesine göre taraflar komisyon kararlarının bağlayıcı olmayacağını kararlaştırabilirler. Bu nedenle burada zorunlu bir tahkim değil, ihtiyari bir tahkim olduğu söylenebilir. Çünkü taraflar bu konuda aksine bir kararlaştırma yapmamış bulunmaları gerekmektedir.

Uluslararası Adalet Divanına başvuru konusunda beş antlaşmada da herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisi konusunda şunlar söylenebilir: Taraf devletlerin (ve taraf olmamalarına rağmen bu antlaşmaya göre kendilerine hak tanınan ve yükümlülük getirilen diğer devletlerin) Uluslararası Adalet

Divanı'nın yargılama yetkisini kabul etmiş olmaları şartıyla, bu antlaşmanın uygulanmasına ilişkin sorunlar için Uluslararası Adalet Divanı'na başvurulabileceği düşünülmektedir. Ayrıca antlaşmanın uygulanmasına ilişkin olarak aynı yargı organından, devletler yanında, uluslararası örgütler ve bireyler ve Birleşmiş Milletler teşkilatının uzman kuruluşları tarafından istişari mahiyette görüş de talep edilebilecektir.

VII. Uygulama Örneği-I

Amerika Birleşik Devletleri'ne ait bir uzay gemisi farazi olarak dünya yörüngesinden birden çıkarak yeryüzüne (Türkiye'ye) acil iniş yapıyor. 1968 yılında yapılan Kurtarma Antlaşması ve 07.05.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5153 sayılı Kanunla⁷⁴ uygun bulunarak Türkiye açısından yürürlüğe girmiştir. Acaba Birleşmiş Milletler üyesi olan Türkiye uzay konusunda Uluslararası otorite bir kanun (Uluslararası hukuk) olmadığından dolayı yeryüzüne (Türkiye'ye) acil iniş yapan bu astronotları kurtarmak zorunda mıdır? Böyle bir yükümlülüğü var mıdır? Bu antlaşma hükümlerine uymazsa ve kurtarma faaliyetlerinde bulunmazsa, yaptırımla karşılaşabilir mi? Bütün bunların Uluslararası hukuk yönünden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Özellikle uzay devletlerinin de üzerinde durduğu, uzay faaliyetlerinin öncelikle çözümlenmesi gereken sorunlarından birisi, kazaya uğramış, zorunlu iniş yapmış astronotlara yardım ve bunların kurtarılması ile Devletlerine geri verilmesi, bir yabancı Devlet ülkesine düşmüş uzay araçları ya da bunların parçalarının da fırlatan Devlete geri verilmesidir. Bu bakımdan ortaya çıkabilecek sorunlara Kurtarma Antlaşmasından önce yürürlükteki Devletler hukuku kesin olmaktan çok yaklaşık, çoğu zaman da müphem cevaplar vermekteydi. Başta uzay devletleri olmak üzere, Birleşmiş Milletlerde bu konuda söz alan bütün temsilciler, konunun önemine, akademik olmaktan çok pratik niteliğine ve geciktirilmez olduğuna dikkati çekmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak Sovyetler Birliği, ABD ve Birleşik Arap Cumhuriyeti sunmuş oldukları uzay hukukunun genel ilkeleriyle ilgili tasarılarına özel hükümler koydukları gibi, gerek Sovyetler Birliği gerekse ABD, doğrudan doğruya bu konuyu düzenlemek üzere etraflı tasarılar da vermişlerdir⁷⁵.

Yukarıda ayrıntılı bir şekilde incelendiği üzere 1968 Kurtarma Antlaşması, ulusal insanlı uzay uçuş programlarından doğan sorunlara değinmektedir. Çeşitli sebeplerden meydana gelen kazalar sonucunda, eğer dış uzaydan Atmosfere girilmiş ve Fırlatan Devletin yetkisi altında olmayan bir bölgeye inilmiş ise, astronotların uzay aracından kurtarılması hususunda çeşitli düzenlemeler getirilmektedir.

⁷⁴ R.G. Tarihi: 07.05.2004, Sayı: 25455.

⁷⁵ MERAY, Seha, L. Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 246.

1968 Kurtarma Antlaşması birinci maddesinde bilgi verme yükümlülüğü getirmektedir. Bu maddeye göre, bir uzay aracı mürettebatının kazaya uğradığını veya tehlikeli durumda bulunduğunu, veya yetkisi altındaki bir ülkeye veya açık denize veya hiçbir Devlet yetkisi altında olmayan herhangi bir yere zorunlu veya istek dışı bir iniş yaptığı yolunda bilgi alan veya bunu saptayan her akid taraf aşağıda belirtilen şekilde bilgi vermekle yükümlüdür.

a. Bu kaza veya tehlikeli durumdan derhal fırlatan Otoriteyi haberdar eder, fırlatan Otoriteyi belirleyemez ve kendisiyle hemen iletişim kuramazsa, elinde bulunan her türlü uygun haberleşme araçları ile derhal kamuya yönelik bir açıklama yapar.

b. Yine bu durumdan, elinde bulunan her türlü uygun haberleşme araçları ile yayması için Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri'ni haberdar eder⁷⁶.

Bu durumda bu kaza nedeniyle Türkiye, öncelikle fırlatan otorite olan ABD'yi haberdar edecektir. Yine elinde bulunan her türlü uygun haberleşme araçları ile yayması için Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri'ni haberdar edecektir.

Yine Kurtarma Antlaşmasının ikinci maddesine göre bu kaza nedeniyle Türkiye akid taraf olarak, derhal uzay aracı mürettebatının kurtarılması ve kendilerine gerekli her türlü yardımın yapılmasını sağlamak üzere mümkün olan bütün tedbirleri alacaktır. Antlaşmada "mümkün olan bütün tedbirlerin" neler olacağı konusunda ayrıntılı bir düzenleme yer almamaktadır. Bu nedenle kendi ülkesine düşen bir uzay aracı nedeniyle bir devletin kurtarma çalışmalarında mümkün olan bütün tedbirleri alıp, almadığı konusu tartışmalara yol açabilir. Ancak bu konu, her devletin teknik imkanları ve kurtarma çalışmalarlarıyla ilgili gelişmişlik seviyesiyle ilgili bir konudur. Bu nedenle bir devletin kendi teknik imkanlarıyla başka bir devletin imkanları farklı olabilecektir. O halde her devlet kendi imkanları ölçüsünde mümkün olan bütün tedbirleri alacaktır. Burada kastedilen tedbirler kendi imkanları ölçüsündeki tedbirler olmalıdır. Ancak belirtmek gerekir ki, ikinci maddede "fırlatan otorite"nin yardımından da bahsedilmektedir. O halde bir devlet kendi imkanları ölçüsünde bu tedbirleri alır iken, diğer taraftan fırlatan otoritenin yardımına da başvurabilecektir. Eğer fırlatan otoritenin yardımı, acil bir kurtarmayı kolaylaştırabiliyor veya arama ve kurtarma işlemlerinin etkinliğine hissedilir derecede katkıda bulunabiliyor ise fırlatan otorite akid tarafla işbirliğinde bulunacaktır. Ancak bu işlemler, fırlatan otorite ile sıkı ve sürekli bir danışma içinde hareket eden Akid tarafın yönetimi ve denetimi altında yapılacaktır⁷⁷.

⁷⁶ Bkz. Kurtarma Antlaşması 1. madde, ÖNEN, Mesut, Türk Sivil Havacılık Mevzuatı ve Uluslar arası Uzay Hukuku Kuralları, Marmara Üniversitesi Yayın No: 430, İstanbul 1986, s. 611-612.

⁷⁷ Bkz. Kurtarma Antlaşması 2'nci madde, ÖNEN, Mesut, Türk Sivil Havacılık Mevzuatı ve Uluslar arası Uzay Hukuku Kuralları, Marmara Üniversitesi Yayın No: 430, İstanbul 1986, s. 612.

Dolayısıyla bu kurtarma faaliyetlerini Türkiye kendi imkan ve olanakları ölçüsünde mümkün olan bütün tedbirleri almak suretiyle yürütecektir. Ancak (fırlatan otorite olan) ABD'nin yardımı, bu kurtarmayı kolaylaştırabiliyor veya arama ve kurtarma işlemlerinin etkinliğine hissedilir derecede katkıda bulunabiliyor ise ABD Türkiye ile işbirliğinde bulunacaktır. Bu işbirliği (sıkı ve sürekli bir danışma içinde) Türkiye'nin yönetim ve denetimi altında yapılacaktır.

Antlaşmanın 2'nci maddesine göre Türkiye bu kazaya karışan uzay aracı mürettebatını kurtarmak için gerekli tedbirleri aldıktan sonra, 4'üncü maddeye göre kurtardığı bu mürettebatı derhal ve güvenlik içerisinde (fırlatan otorite olan) ABD temsilcilerine teslim edecektir.

Uzay aracının veya bunu oluşturan parçalarla ilgili düzenleme ise Antlaşmanın 5'nci maddesinde yer almaktadır. Kazadan ABD ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri haberdar edildikten, mürettebata ilişkin gerekli tedbir alındıktan ve kurtarma faaliyetleri yürütüldükten sonra geriye uzay aracının veya bunu oluşturan parçalarla ilgili nasıl işlem yürütüleceği konusu kalmaktadır. Burada da, 5'nci maddenin 2'nci bendine göre bu araç ve parçaları kurtarmak için ABD'nin de yardımı ile Türkiye tarafından uygulanabilir bulunan tedbirler alınacaktır.

3'üncü fıkraya göre (fırlatan otorite olan) ABD'ye ait araç ve parçalar, ABD'nin istemi üzerine kendisine geri verilecek ve istem üzerine, bulunanların geri verilmelerinden önce teşhislerini sağlayacak bilgiler ABD temsilcilerinin emrine hazır tutulacaktır.

Eğer uzay aracı veya onu oluşturan parçalar, nitelikleri itibariyle, tehlikeli veya zararlı olduklarına inanılması için nedenler bulunuyorsa, Türkiye, bundan (fırlatan otorite olan) ABD'yi haberdar edecek ve ABD, Türkiye'nin yönetimi ve kontrolü altında muhtemel zarar tehlikesini ortadan kaldırmak üzere derhal etkin tedbirleri alacaktır.

Yukarıda belirtilen 2'nci ve 3'ncü fıkra uyarınca yapılacak kurtarma ve geri vermeye ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmesinden doğan masraflar ABD'ye ait olacaktır⁷⁸.

Antlaşmanın 6 ncı maddesinde “fırlatan otorite” kavramı açıklanmış olup, buna göre bu deyimden, fırlatmadan sorumlu Devlet veya eğer fırlatmadan bir Uluslararası Örgüt sorumlu ise, bu örgütün işbu Antlaşmada öngörülen hakları ve yükümlülükleri

⁷⁸ Bkz. Kurtarma Antlaşması madde 5/5. ÖNEN, Mesut, Türk Sivil Havacılık Mevzuatı ve Uluslar arası Uzay Hukuku Kuralları, Marmara Üniversitesi Yayın No: 430, İstanbul 1986, s. 613.

kabul ettiğini bildirmesi ve bu örgüt üyesi Devletlerden çoğunluğun işbu Antlaşmaya ve 1967 Uzay Antlaşmasına taraf olmaları kaydıyla, söz konusu örgüt anlaşılır.

Kurtarma Antlaşması incelendiğinde, bu Antlaşmada bir takım yükümlülükler öngörülürken, bu yükümlülüklere uyulmaması halinde, uymamanın ne gibi yaptırımlara bağlanacağı belirlenmemiştir.

Örneğin Antlaşmanın 1'nci maddesinde belirtilen bildirim yükümlülüğüne uyulmaması, 2'nci maddesinde belirtilen kurtarma faaliyetinin yürütülmemesi ve mümkün olan bütün tedbirlerin alınmaması, 4'ncü maddesinde belirtilen mürettebatın "fırlatan otorite temsilcilerine" teslim edilmemesi, 5'nci maddede yer alan uzay aracı ve bunu oluşturan parçalarla ilgili düzenlemelere uyulmaması halinde ne gibi yaptırımlarla karşı karşıya kalınacağı belirtilmemiştir. Sadece 5'nci maddenin 5'nci bendinde belirtilen masrafların "fırlatan otoriteye" ait olacağı belirtilmektedir.

Antlaşmada yaptırıma ilişkin hükümler bulunmadığı dikkate alınarak, bu antlaşmaya uyulmaması halinde uluslararası herhangi bir yaptırımla karşı karşıya kalınmayacağı düşünülebilir ise de, böyle bir sonuca varılması hukuken geçerli olan bir yaklaşım olmayacaktır. Antlaşmanın taraflardan birisi tarafından uygulanmaması halinde taraflar arasında bir uyuşmazlık çıkmış olacaktır. Dolayısıyla bu uyuşmazlığın barışçı yöntemlerle çözülmesi mümkün olduğu gibi, taraflardan birisinin bu uyuşmazlığı hukuki uyuşmazlık haline dönüştürmesi de mümkündür.

Uyuşmazlığın hukuki uyuşmazlık haline dönüştürülmesi halinde ise taraflar arasındaki ilk yol ihtiyarı hakemlik müessesidir. Bir antlaşmayla ilgili olarak hakeme gidilebilmesi için, ya önceden antlaşmayla hakemlik müessesesi kabul edilmiş olabilir veya sonradan hakeme gitme kabul edilmiş olabilir. Kurtarma antlaşmasında hakeme başvuruya ilişkin herhangi bir düzenleme olmadığı için, taraflar uyuşmazlığın çıkmasından sonra yapacakları bir antlaşmayla konuyu bir hakeme götürerek, hakemin vereceği kararlara uyacaklardır. Burada hakeme başvuru zorunlu olmamakla birlikte, başvurulduktan sonra, hakemin kararına uymak zorunlu hale gelmektedir.

Eğer taraflar anlaşarak hakeme gidememişlerse, ikinci yol olarak Uluslararası Adalet Divanı'na başvuru karşımıza çıkacaktır. Bu durumda taraflardan birisi konuyu Uluslararası Adalet Divanına götürerek uyuşmazlığın çözümü konusunda karar verilmesi istenecektir. Sonuçta divan son sözü söyleyerek vereceği kararla uyuşmazlığı çözecektir.

VIII. Uygulama Örneği II: Japonya (CUPOUS, 2 Şubat 2000)

Japonya’da 08.11.1999 tarihinde bulunan uzay aracı parçasına ait bilgiler aşağıda yer almaktadır:

- Uzay aracına ait parça, Kagoshima’da Yoron Adası sahilinde, 8 Kasım 1999 tarihinde bulundu.

- Japonya topraklarında, uzay aracına ait bir parçanın bulunduğu, 5. Madde 1. Paragraf uyarınca, BM Gen. Sekreteri’ne bildirildi. (20 Ocak 2000)

- Bulunan parça silindir şeklinde olup 6 m uzunluğunda ve 1.25 m çapındadır.

- Parçanın, ABD’nin bir fırlatma aracına ait olduğu düşünülmektedir.

- Yapılan araştırmalara göre, bulunan parça hiçbir tehlike arz etmemektedir.

- Parça, adada geçici olarak tutulmaktadır.

- Şu anda, ABD Hükümeti ile işbirliği içinde, bulunan parçanın tanımlanması üzerinde çalışılmaktadır.

Bu olayla ilgili olarak cevaplanması gereken sorular aşağıda yer almaktadır:

1. Bu uzay aracının parçasının bulunduğuna ilişkin bilgiyi Japonya, “fırlatan otoriteye” ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirmiş midir?

2. Japonya “fırlatan otoritenin” istemi üzerine ve talep edilmiş ise bu otoritenin yardımı ile, araç veya bunu oluşturan parçaları bulup kurtarmak için uygulanabilir bulduğu tedbirleri almış mıdır?

3. Japonya bulduğu bu parçayı, “fırlatan otoritenin” istemi üzerine kendisine geri vermiş midir? veya istem üzerine, bulunanların geri verilmelerinden önce teşhislerini sağlayacak bilgileri “fırlatan otoritenin” temsilcilerinin emrine hazır bulundurmuş mudur?

4. Bulunan parçanın niteliği itibariyle, tehlikeli veya zararlı olduğuna inanılan nedenler bulunmakta mıdır? Eğer böyle bir durum var ise Japonya bunu “fırlatan otoriteye” bildirmiş ve fırlatan otorite, Japonya’nın kontrolü altında muhtemel zarar tehlikesini ortadan kaldırmak üzere derhal etkin tedbirleri almış mıdır?

5. Bulunan bu parçanın, bulunup, kurtarılması ve geri verilmesine ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmesinden doğan masraflar hangi devlete aittir?

İlk sorunun cevabı olarak, Japonya topraklarında, uzay aracına ait bir parçanın bulunduğunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’ne bildirmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, bulunan parçanın hangi Devlete ait olduğu konusunda detaylı bilgi bulunmadığından bu konuda “fırlatan devlete” bir bildirim yapılamamıştır. Japonya ile ABD Hükümeti işbirliği içinde, bulunan parçanın tanımlanması üzerinde çalıştıklarına göre ABD Hükümeti de parça hakkında bilgi sahibi yapılmıştır.

Uzay aracına ait parça silindir şeklinde olup 6 m uzunluğunda ve 1.25 m çapında bulunmaktadır. Parça adada geçici olarak tutulmakta olduğundan, kurtarma işlemlerinin başarıyla tamamlandığı söylenebilir. Ancak belirtmek gerekir ki, bulunan bu parça haricinde uzay aracına ait başka bir parça olup, olmadığı bilinmemektedir.

Japonya bulduğu bu parçayı, “fırlatan otoriteye” geri vermemiştir. Çünkü geri verilme konusunda “fırlatan otorite”nin bir istemi olmadığı gibi, bulunan parçanın teşhislerini sağlayacak bilgiler de tam olarak edinilememiştir. Bu konuda Japonya ile ABD hükümetinin işbirliğinde çalışmalar devam etmektedir.

Dördüncü sorunun cevabı olarak ise şunlar söylenebilir: Bulunan parça hiçbir tehlike arz etmemektedir. Bu nedenle bu durumun “fırlatan otoriteye” bildirilmesine gerek kalmadığı gibi, bu konuda alınacak tedbir de bulunmamaktadır.

Bulunan bu parçanın, bulunup, kurtarılması ve geri verilmesine ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmesinden doğan masraflar “fırlatan otoriteye” aittir. Ancak parçanın tanımlanmasına ilişkin çalışmalar devam ettiği için, “fırlatan otorite” henüz tam olarak tespit edilememiştir. Bu nedenle bu konuda yapılacak masraflar şimdilik Japonya tarafından karşılanmak durumundadır.

Görüldüğü üzere ikinci olayımızda Japonya’da bulunan uzay aracına ait bir parçanın Kurtarma Antlaşması çerçevesinde yerine getirilmesi gereken yükümlülükler incelenmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, Japonya’da meydana gelen bu olayda, parçanın teşhis ve tanımlanmasına ilişkin bilgiler hemen elde edilememiştir. Bu konuda iki ülkenin işbirliği içinde çalışması gerekmiştir. Bu olay bize göstermektedir ki, uzay araçlarına ait tanımlama bilgileri, Kurtarma Antlaşmasının hükümlerinin uygulanması

açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bilgiler kurtarma çalışmalarının başlangıcında hemen elde edilebilseydi, “fırlatan devlet” bu çalışmalardan hemen haberdar edilebilecek ve belki de daha büyük ve tehlike arzeden durumlarda gerekli tedbirler daha kolay alınabilecektir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada incelenen beş temel antlaşma da Uluslararası çok taraflı antlaşma olup, sonradan katılmak isteyen tüm devletlere açıktır. Dolayısıyla gerek antlaşmanın ilk yürürlüğe girme sırasında olsun, gerekse sonradan olsun bu antlaşmaya tüm devletler katılabilirler.

Antlaşmaların tümü üzerinde genel bir değerlendirme yapıldığında görülecektir ki, bu antlaşmalar taraf devletler açısından bir takım hak ve yükümlülükler getirirken, diğer taraftan taraf olmayan 3. Devletler açısından bir takım hak doğurucu mahiyet arz etmektedir. Getirdikleri bu objektif kıstaslar ve uzayın kullanımı konusunda çeşitli hükümleri nedeniyle bu antlaşmalar birer “yasa antlaşma” olarak tanımlanabilirler.

Yukarıdakilerden görüldüğü üzere, tüm antlaşmalar bütün dünya devletleri tarafından imzalanmış değildir. Dolayısıyla tam evrensel bir hukuk kuralı değildir. Ancak tüm devletleri bağlamamakla birlikte imzalayanlar açısından uyulması zorunlu kurallardır. 1967 Uzay Antlaşmasında ise bütün devletler imzalamıştır. Bunun için bu antlaşmaya evrensel hukuk kuralı diyebiliriz, ama diğerleri için hukuksal olduğunu söylememiz mümkün bulunmamaktadır.

Antlaşmalarda 3. Devletler yönünden getirilen hakların kullanımı için, bu 3. Devletlerin antlaşmaları taraf olmamaları durumunda, bu hakların doğumu konusunda onaylarının bulunması yeterli olacaktır.

Yukarıda belirtilen beş antlaşmadan sonuncusu olan 1979 Ay Antlaşması haricinde kalan ilk dört antlaşmayı Türkiye sonradan katılma yoluyla kabul etmiştir. Böylece bu dört antlaşma Türkiye açısından yürürlük kazanarak bağlayıcı duruma gelmiştir. Sonuncu Antlaşma olan 1979 Ay Antlaşması konusunda ise şunlar söylenebilir. Bu Antlaşmaya katılma konusunda Kanun Tasarısı TBMM’ye sunulmuş olup, henüz yasalaşmamıştır. Tasarı TBMM’nin gündemindedir. Yasalaşma halinde gerekli diğer prosedürler de tamamlandıktan sonra yürürlüğe girerek, Türkiye açısından bağlayıcı hale gelecektir.

İmzalanan bu beş antlaşmada getirdiği bir takım hak ve yükümlülükler nedeniyle uzayın barışçıl amaçlarla kullanılmasına hizmet eden ve ülkelerin uzaydaki faaliyetlerinin bütün insanlık yararına olmasını amaçlayan antlaşmalardır. Bu nedenle bu antlaşmalarda temel olarak uzaydaki faaliyetler düzenlenmeye çalışılırken, bu amaçlar da gözden uzak tutulmamıştır.

Türkiye’de Uluslararası alanda bu antlaşmaları imzalayarak, gerek Uluslararası hukuk alanında, gerek iç hukuk alanında bağlayıcı bir mevzuat haline getirmiştir. Böylece uzayın kullanımı konusunda Uluslararası hukukun bağlayıcını kabul eden Türkiye, uzay çalışmaları konusunda da teknolojinin elverdiği ölçüde gerekli çalışmaları yürüterek, uzayın barışçıl amaçlarla kullanılmasına ve tüm insanlık yararına faaliyetlere katkıda bulunacaktır.

KAYNAKLAR

BOZKURT, Enver, Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı, Asil Yayın Dağ. Ltd. Şti., 4. Bası, Ankara 2007.

EROĞLU, Hamza, Devletler Umumi Hukuku El Kitabı, Cilt 1, Ankara 1979, s. 281.

HUTEN, Derya Maktav, 2009-2010 Ders Notları.

MERAY, Seha, L., Uzay ve Milletlerarası Hukuk, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964.

ÖNEN, Mesut, Türk Sivil Havacılık Mevzuatı ve Uluslararası Uzay Hukuku Kuralları, Marmara Üniversitesi Yayın No: 430, İstanbul, 1986.

PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Gözden Geçirilmiş 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2008.

SUR, Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, Beta Yayınları, Güncellenmiş 3. Bası, İstanbul 2006.

ŞAHİNER, Oktay, Hava ve Uzay Hukukunun Gelişimi Açısından Türkiye'nin Yeri, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

TÜTÜNCÜ, Ayşe Nur, Uzay Hukuku ve Uzaydaki Faaliyetlerin Gelişmesiyle İlgili Milletlerarası Sistemin Yapısı, Düzenlediği İlişkiler ve Dayandığı Esaslara Genel Bir Bakış, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yıl: 19-20 / Sayı 1-2 / 1999-2000.

ÜNAL, Şeref, Uluslararası Hukuk, Yetkin Yayınları, Ankara 2005.

TBMM Resmi Gazeteleri.

İNTERNET KAYNAKLARI

- 1- <http://www.sosyal-bilgiler.com/ders-notlari/10-atmosferin-katmanlari-ve-ozellikleri.html>.
- 2- <http://www.sosyal-bilgiler.com/ders-notlari/10-atmosferin-katmanlari-ve-ozellikleri.html>.
- 3- http://tr.wikipedia.org/wiki/Atmosferin_katmanlar%C4%B1.
- 4- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C3%B6r%C3%BCnge>.
- 5- <http://www.geldik.com/uzay-bilimleri/57550-yorungeler-listesi-yorunge-cesitleri-merkeze-bagli-siniflandirma.html>.
- 6- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Uzay>.
- 7- <http://www.alpss.net/egitim/hava-hukuku-ile-uzay-hukukunun-ayrildigi-nokta/>.
- 8- <http://www.uludagsozluk.com/k/uzay-hukuku/>.
- 9- www.itu.int.
- 10- www.ekodialog.com
- 11- <http://www.hvkk.tsk.tr/PageSub/Calismalarimiz/Projeler/UzayCalismalari.asp>.
- 12- <http://www.bilimarsivi.com/amerika-uzaya-silah-sistemleri-yerlestiriyor/>
- 13- <http://www.ambafrance-tr.org/spip.php?article944>.
- 14- <http://www.hho.edu.tr/huten/2003-2004%20seminer%20internet/hilmi%20k.%20kavuncu/hilmi%20kavuncu-uzayin%20askeri%20boyutu%20ve%20uzay%20silahlari%20%5Bword%5D.pdf>

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Torbalı-İzmir’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini İzmir’de tamamladı. Lise eğitimi 1993 yılında girdiği Maltepe Askeri Lisesi’nde tamamladı. 1997 yılında Hava Harp Okulu Havacılık Mühendisliği Bölümü’nde lisans eğitimine başladı. 2001 yılında teğmen rütbesiyle mezun oldu.

Hv.K.K.lığı bünyesinde uçak bakım subayı olarak 11’nci Hava Ulaştırma Ana Üs K.lığında görev yaptı. 2006 yılından bu yana Hava Kuvvetlerinde Bilgi Sistemleri konfigürasyon yönetimi görevini yürütmektedir.

Evli, bir erkek çocuk babası ve İngilizce bilmektedir.